

MELUZYNA

ISSN 2449-7339

2 (15) (2021) | Rocznik VIII

DOI: 10.26485/me.2021.2-05

INEDITA

Natalia Czerniak*

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0000-0002-3217-0288

Anonimowy *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej*. Komentowana edycja krytyczna. Część pierwsza

Ryciny o tematyce sakralnej cieszyły się dużą popularnością w XVII i XVIII w. Przyczyn tego zjawiska można doszukiwać się w służebnej roli grafik, jaką odgrywały w katechizacji i pobudzaniu do pobożności wiernych. Niektóre zgromadzenia regulowały kwestie obecności świętych obrazków w celach zakonnych: augustianki nie mogły mieć żadnych, wizytki – sześć małych lub jeden duży, norbertanki jeden, wykonany z papieru, u benedyktynek z kolei decydowały lokalne zwyczaje (Borkowska, 1996, s. 129).

Zbiory Biblioteki Karmelitanek Bosych na Wesołej w Krakowie stanowią cenne źródło, pokazujące, że konwent dbał o zakup europejskich bestsellerów, ilustrowanych książek i luźnych grafik¹. W klasztorach praktykowano comiesięczne losowanie grafiki z podobizną patrona, do którego kierowano prośby (Grześkowiak, Niedźwiedź, 2012, s. 56). Do powszechnych zwyczajów należało także obdarowywanie zakonnice nabożnymi obrazkami – siostra Gabriela Beata od św. Adriana (1776–1851) pragnęła, żeby „za nią grzeszną westchnąć do Boga”², siostra Apolinara od Najświętszego Sakramentu (1682–1738) życzyła adresatce dedykacji, „aby ją [grafikę

* e-mail autorki: natalia.czerniak@phdstud.ug.edu.pl

¹ Do rękopisu z listami świętej Teresy (sygn. 5) wklejono prace Cornelise’a Galle’a (1576–1650) oraz Aleksandra Tarasowicza (1650–1727), zbiór kantyczek (sygn. 95) zawiera niesygnowaną rycinę wykonaną według pomysłu Giovanniego Battisty Passeriego (1610–1679), wernakularna przeróbka *Pia desideria* Hermana Hugona *Pragnienia dusze pobożnej* (sygn. 121) posiada 47 grafik będących luźnym nawiązaniem do prac Boëtiusa à Bolswert, wyciętych ze zbioru łączącego dwa dzieła: *Pia desideria* Hugona oraz *Quatuor hominis ultima* Matthäusa Radera i Johanna Niessa. Zob. Grześkowiak, Gwioździk, Nowicka-Struska, 2020, s. 509–511. Anna Nowicka-Struska zwróciła uwagę na fakt, że w zakonie klauzurowym kontakt z książką obrazkową należał do form rekreacji. Zob. Nowicka-Struska, 2018, s. 499–522.

² Rycina przechowywana w zbiorze Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, koperta sygn. Klauber Cath.

– N.Cz.] sobie do d[al]szego szczęścia i z doskonałości przysposob[i]ła”³. Na odwrocie rycin zapisywano lub drukowano również modlitwy (Grzeškowiak, Niedźwiedź, 2012, s. 59). Siostra Antonina Klara od Jezusa, Maryi i Józefa (ok. 1688–1740) na rewersie grafiki (lub jej kopii) Arnolda van Westerhout (1651–1725) zapisała odnowienie profesji, obiecując „posłuszeństwo, czystość i ubóstwo”⁴. Popularne były również umowy duchowe między zakonnikami (często przeciwnej płci), które sporządzano na odwrocie rycin. Awers „dokumentu” oprócz ikony zawierał najważniejsze daty z życia mnicha – narodzin, chrztu, pierwszej komunii świętej, bierzmowania, „głosu do habitu”, obłóczyn czy profesji świętej⁵. Pobożne paktki podpisały między innymi siostra Agnieszka od Pana Jezusa Baranka (1636–1723) i ojciec Mikołaj od świętego Stanisława (?–1689) w 1684 r. oraz siostra Teresa od Duchy Świętego (1684–1751) i ojciec Idzi od Krzyża (1677–1739) w 1732 r.⁶

Założycielka karmelitanek bosych zwracała uwagę na rolę grafik w rozwoju życia duchowego:

Przeczytałam była w jednej książce, że to jest niedoskonałość mieć wyborne i piękne obrazki i chciałam jeden taki, którym miała w celi, precz od siebie oddać. I owszem, dobrze przedtym, niżlim to w tej książce przeczytała, zdało mi się więcej służyć do ubóstwa nie mieć inakszych obrazków tylko papierowe, a przeczytawszy to, już zgoła nie chciałam mieć przedniejszych. Ale mi Pan nasz powiedział wtenczas, gdym o tym nic nie myślała, iż niesłuszne było takie umartwienie i co bym rozumiała być lepszo – ubóstwo czy miłość? „A ponieważ miłość nierówno jest lepsza, nie trzeba tego wszystkiego opuszczać ani siostróm odbierać, co by ich mogło wybudzić do miłości mojej” (Teresa od Jezusa, 1664, s. 183).

Religijne ilustracje pozwalały pogłębić wiarę, ukazując nauki zawarte w Piśmie Świętym oraz historię Zbawienia, łatwymi czyniły rzeczy trudne. Dlatego też w życiu zakonnym częstą praktyką było wykorzystywanie grafik do rozważań medytacyjnych. Kontemplacja podporządkowana była idei św. Ignacego z Loyoli (1491–1556) mówiącej, że wartości aksjologiczne nie są dane *a priori*. Zastosowanie zmysłów kojarzących się zazwyczaj z grzechem (*accomodatio, applicatio*) prowadziło w tym przypadku do doskonalenia duszy w drodze do zbawienia (Loyola, 1996, s. 30)⁷. Ryciny ze względu na swoją ikoniczną sugestywność idealnie nadawały się do ignacjańskich zaleceń, aktywizując wszystkie trzy władze duszy: pamięć, rozum oraz wolę.

³ Rycina przechowywana w zbiorze Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, koperta sygn. 7.

⁴ Rycina przechowywana w zbiorze Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, koperta sygn. 8.

⁵ Podobny spis najważniejszych dat z zakonnego życia siostry Joachimy Kunegundy Filomeny od Imienia Jezus (1823–1892) znajduje się na rewersie ryciny Arnolda van Westerhout z koperty przechowywanej w zbiorach Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, sygn. II.

⁶ Obie umowy duchowe przechowywane są obecnie w zbiorach Archiwum Krakowskiej Prowincji Zakonu Karmelitów Bosych w Krakowie. Dostęp do skanów rycin: <https://archivecarmel.pl/skarby-z-ksiazek/> [dostęp: 30.09.2021].

⁷ Ślady ignacjańskiej *ars meditando* widoczne są w *Emblematach* Zbigniewa Morsztyna. Zob. Mrowcewicz, 1992, s. 153–164; oraz: Mrowcewicz, 1994, s. 22–34.

Cykle graficzne ukazujące działalność św. Teresy inspirowały z kolei zakonnych artystów do opracowywania poetyckich biografii mistyczki⁸. We Włoszech opublikowano ilustrowane sonety *Rime sopra la vita di santa Teresa madre e maestra della riforma de gl'antichi carmelitani* o. Oratio Quaranta zawarte w większym zbiorze *Vita effigiata et essercizi affettivi di s[anta] Teresa di Giesù, maestra di celeste dottrina* z 1670 r.⁹ W tym samym roku we Francji ukazało się *La vie de la séraphique mère sainte Térèse de Jésus, fondatrice des carmes déchaussez et des carmelites déchaussées en images et en vers françois et latins. Avec un abbrege de l'histoire, une reflexion morale et une resolution chrétienne sur chèque image* z rycinami autorstwa Claudine Brunand¹⁰.

Wydawany tu krytycznie *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej* wpisuje się w szerszy kontekst europejski, stanowiąc realizację trendu panującego na Zachodzie¹¹. Utwór zachował się w dwóch manuskryptach znajdujących się w Bibliotece Sióstr Karmelitanek Bosych na Wesołej (sygn. 4 oraz 38)¹². Grafiki zaczerpnięto z *Rime sopra la vita di santa Teresa*, za terminus post quem należy przyjąć rok 1670¹³. Noty proveniencyjne „Sióstr karmelitanek bosych konwent ś[więtego] Marcina i ś[więtego] Józefa w Krakowie” (sygn. 4) oraz: „Sióstr karmelitanek bosych konwentu krak[owskiego] ś[więtego] Marcina” (sygn. 38) świadczą, że kodeksy spisano przed likwidacją klasztoru świętego Marcina w Krakowie, terminus ante quem wyznacza zatem rok 1787 (Follprecht, 2014, s. 32).

Rękopisy prezentują odmienne redakcje tekstu – różnice dotyczą układu oraz liczby wersów poszczególnych utworów¹⁴. Okoliczności powstania cyklu pozostają nieznane, nie udało się również ustalić jego autora. W *Oddaniu pisania następującego Teresie świętej* czytamy:

Zjednaj mi to, żebym był sługą Jego wiernym,
A On na wieki moim Bogiem miłosiernym
(w. 11–12)

⁸ Również w pochwalnych pieśniach na cześć świętej odnaleźć można odniesienia do konkretnych scen z życia mistyczki, np. anonimowy utwór o incipicie.: „W poselstwie Króla wielkiego” gloryfikuje chęć męczeństwa przy nawracaniu Maurów. Zob. H. Gil OCD, 1972, s. 372–376.

⁹ Starodruk przechowywany obecnie m.in. w Bibliothèque municipale de Lyon w Lyonie, sygn. V 230/112.

¹⁰ Starodruk przechowywany m.in. w British Library w Londynie, sygn. BLL 017740857.

¹¹ Cykl składa się z 36 liryków. Ze względów praktycznych edycja ukaże się w dwóch częściach. Ten artykuł prezentuje 18 utworów.

¹² Osiem utworów z rękopisu sygn. 38 wydała Magdalena Nawrocka-Berg, która zwróciła uwagę badawczą na omawiany przeze mnie cykl karmelitański. W edycji tej zauważyć można jednak pewne uchybienia. Badaczka przyjęła błędną numerację skryby (u Nawrockiej-Berg utwory 28. oraz 34. to w rzeczywistości utwory 29. oraz 36.), a także niesłusznie uznała, że część rycin umieszczonych w rękopisie pochodzi z cyklu *Vita effigiata della serafica vergine s[anta] Teresa di Giesù, fondatrice dell'Ordine Carmelitano Scalzo dedicata all'ill[ustriss]ma et eccellentissima sig[no]ra la sig[no]ra d[omina] Ip[p]olita Ludovisi Principessa di Piombino* z 1716 r. Zob. Nawrocka-Berg, 2005, s. 145–156.

¹³ Nie można mówić o większej zależności polskiego *Żywota serafickiej pannej Teresy świętej* od włoskich sonetów. W *Rime sopra la vita di santa Teresa* umieszczono 70 rycin, natomiast polski tekst natomiast posiadał ich 36, co więcej, nie zgadza się kolejność obrazków, a tekst poetycki powstał niezależnie, nie jest tłumaczeniem czy parafrazą dzieła o. Quaranta. Prawdopodobnie polskie zakonnice nabyły luźne grafiki, co może potwierdzać fakt, że w zbiorach Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie w kopercie sygn. 5 II przechowuje się dwie grafiki z włoskiego druku wykorzystane przez anonimowego autora w *Żywocie serafickiej*...

¹⁴ Różnice między dwoma redakcjami dokumentuje *Aparat krytyczny*.

– w dalszych lirykach natomiast podmiot wypowiada się wyłącznie w rodzaju żeńskim. Najprawdopodobniej dzieło wyszło spod pióra mężczyzny (zapewne duchownego), lecz zostało napisane na użytek karmelitanek bosych, które podczas kopiowania i lektury miały utożsamiać się z osobą mówiącą.

W utworach składowych cyklu wyróżnić można trójelementową kompozycję – rycinę przedstawiającą wybrane wydarzenie z życia świętej Teresy, łaciński tytuł oraz wiersz. Pewnych problemów przysparza próba genologicznej klasyfikacji tak skonstruowanego dzieła, pozornie przypominającego emblemat. Jakob Pontanus (1542–1626) postulował trójdzielny budowę emblematu: epigraf (motto, inskrypcja) prezentujący główną myśl utworu, obraz (*imago*) przedstawiający w sposób alegoryczny dane pojęcie oraz subskrypcję komentującą motto i obraz (Pelc, 2002, s. 36). Ilustracje z epizodami z życia hiszpańskiej mistyczki stanowią odpowiednik *imago*, łaciński tytuł pełniłby funkcję quasi-motta, a wiersz – subskrypcji. Mimo to trudno uznać *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej* za cykl emblematyczny *sensu stricto*: ryciny, będące ilustracjami konkretnych epizodów z życia świętej Teresy, nie mają charakteru symbolicznego, nie przynoszą zagadkowego przedstawienia, które domaga się egzegezy w postaci subskrypcji; łacińskie tytuły nie mają nic wspólnego z emblematyczną inskrypcją (ze swej natury eliptyczną i niejasną), nadają tylko czysto informacyjny charakter, sprowadzając się do streszczenia epizodu biografii świętej, który został zilustrowany na rycinie; subskrypcje nie ujednoznaczniają złożonych sensów ikony i łacińskiego podpisu, bo te są w pełni jednoznaczne, pozwalając jedynie na zgłoszenie dezyderatów pod adresem czytającej bosaczki, by w codziennym życiu klasztornym mogła jak najpełniej upodobnić się do swej świętej patronki. Karmelitański tekst o św. Teresie stanowi cykl wierszy na rycinie, reprezentując gatunek znacznie starszy od emblematu, który w praktyce twórczej XVII i XVIII w. emblematy przyciły¹⁵.

Opis źródeł

A – rkps Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, sygn. 4: staranny czystopis książki rękopiśmiennej datowany na XVIII w., kart nieliczbowanych 64, okładka skórzana (ok. 196×152 mm), brązowa, z tłoczeniami linii pionowych i poziomych, z przodu widoczny delikatny uszczerbek w prawym dolnym rogu. Sylwa poetycka spisana przez dwie ręce zawiera cykl *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej* (k. 1r–19v oraz 20v–27r; ręka pierwsza) z licznymi ręcznie wykonanymi zdobieniami¹⁶, pieśń o incipicie: „Któżby oczom mym dodał tak bystrego wzroku” (k. 19v–20v; ręka pierwsza), cykl *Głos z ziemi do nieba* (k. 27v–31r; ręka pierwsza), utwór *Serdeczne dusze utesknienie do widzenia w chwale wiecznej Pana Boga* (k. 31v–33r;

¹⁵ Poetykę wierszy *ad imagines* omawia Radosław Grzeškowiak na przykładzie Symeona z Połocka. Zob. Grzeškowiak, 2017, s. 185–216; oraz: Grzeškowiak, 2020, s. 227–258. Chciałabym serdecznie podziękować prof. Radosławowi Grzeškowiakowi za krytyczne uwagi oraz za opiekę nad pracą przy edycji. Wyrazy wdzięczności kieruję również w stronę dr. Dariusza Piotrowiaka za chęć pomocy oraz w stronę recenzentów niniejszego artykułu za cenne wskazówki i uzupełnienia. Dziękuję siostrze Łucji z krakowskiego zakonu bosaczek za udostępnienie materiałów graficznych i rękopiśmiennych.

¹⁶ Graficzne elementy karmelitańskich manuskryptów, a także ich wpływ na sferę odbioru omawia Anna Nowicka-Struska. Zob. Nowicka-Struska, 2019, s. 245–278.

ręka pierwsza) oraz prozatorski tekst *Krótkie zebranie żywota i cnót wielbnego ojca naszego Jana od Krzyża świętego, pierwszego karmelity bosego* (k. 36r–64r; ręka druga). Karty 33v–35v oraz k. 64v niezapisane.

Karta tytułowa zawiera ręcznie wykonany rysunek piórem, przedstawiający serce przebite strzałą, niżej postument oraz wiersz:

Czyje to serce z nieba ognista zraniła
Strzała, ogniem niebieskim, raniąc, zapaliła?
Serce Teresy świętej, anielską zranione
Ręką, w ogniach miłości Boskiej poświęcone,
Tu gore. Kto chce, w ogień ten rzuc serce swoje,
Niechaj Bogu ofiarą pali się serc dwoje.

U dołu karty widnieje również późniejsza nota proveniencyjna: „Siostr karmelitanek bosych konwent ś[więtego] Marcina i ś[więtego] Józefa w Krakowie”.

B – rkps Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie, sygn. 38: manuskrypt w formie kodeksu o wymiarach ok. 195×151 mm, kart nieliczbowanych 46. Okładka nie przetrwała do naszych czasów, lecz karty kodeksu zachowały się w dobrym stanie. Kopiařiusz datuje się na XVIII w., spisany przez dwie ręce. Zbiór zawiera m.in. rozważania prozatorskie i liryczne nad werselem z księgi przysłów „*Synu, oddaj mi serce twoje*” w *przypowieść[ci] Salom[onowej] w roz[dziale] 23* (k. 2v–4r; ręka pierwsza), modlitwę o incipicie: „Nadobrotliwszy Panie mój, Jezu Chryste” (k. 5v–6v; ręka pierwsza) oraz *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej* (k. 8v–45v; ręka druga) z grafikami ilustrującymi najważniejsze wydarzenia z życia świętej Teresy – ryciny pochodzą z cyklu sonetów *Rime sopra la vita di santa Teresa* opublikowanych we Włoszech w 1670 r. w *Vita effigiata et essercizi affettivi di S[anta] Teresa di Giesù*. Spośród rycin wklejonych pierwotnie do kodeksu dziś brakuje czterech: przy utworach 10, 18, 27 oraz 31. Karty 7r–8r niezapisane.

Na stronie przedtytułowej widnieje pusta ramka. Strona tytułowa zawiera ręcznie malowany czarnym atramentem obrazek: w centrum znajduje się serce gorejące, a w nim napis: „OFIARA BOGV SERCE SKRVSZONE W Psal. 50,1”, nad sercem widoczne obłoki i chrystogram: „IHS”, a obok liściaste zdobienia. Pod rysunkiem wpisano później notę proveniencyjną: „Siostr karmelitanek bosych konwentu krak[owskiego] ś[więtego] Marcina”.

Na stronie tytułowej *Żywota* wklejono rycinę przedstawiającą portret św. Teresy podtrzymywany przez dwie kariatydy. W otoku wokół postaci karmelitanki grafik umieścił podpis: „SERAPHICA V. S. THERESIA CARMELI RESTAVRATRIX”, u dołu ryciny widnieją dwa napisy – z lewej strony: „PRAE|CLARIS | ORTA | NATALI|BVS 28 Martij Anno 1515”, z prawej zaś: „GLORIO|SIVS | EFFVLSIT | 15 Octobris Anno 1582 Aetat 67”. Rycinę okalają ręcznie malowane zdobienia w kształcie liści, a pod nimi znajduje się tytuł cyklu zapisany czerwonym atramentem.

Zasady transkrypcji

Interpunkcja pochodzi od wydawcy i została dostosowana do współcześnie obowiązujących reguł. Zmodernizowano zasady pisowni małych oraz wielkich liter. Majuskułą rozpoczynano określenia i zaimki odnoszące się do Boga oraz personifikacje i alegorie (np. *Czart, Świat, Ciało*).

Zachowano pisownię *potym, wtym* w znaczeniu przysłówkowym, w pozostałych przypadkach pisownię łączną i rozłączną zmodernizowano (np. *do tąd* → *dotąd*, *w ten czas* → *wtenczas*, *w zajem* → *wzajem*). Partykuły *-li, -że*, oraz końcówki ruchome *-m, -em, -ś, -eś, -ć* oddzielano dywizem w sytuacji, gdy pisownia łączna zmieniała znaczenie (np. *czy-li, ma-ż, mówi-ć*). Honorowano pisownię rozdzielną w połączeniach przyimkowych (np. *dla czego*).

Zachowano *é* w pozycji rymowej (np. *poty – złotój*), *kiedy jednak grafia rękopisu na to pozwalała, zapis modernizowano* (np. *pełnemi//swoimi* → *pełnymi//swoimi*).

Grafie *i, j, y* zmodernizowano (np. *anyelska* → *anielska*, *Iezu* → *Jeżu*, *naśladaue* → *naśladyje*), ze względów prozodycznych rozszerzono grupy *-ij-, -yj-* w wyrazach obcego pochodzenia (np. *Eliaszów* → *Elijaszów*, *liliowymi* → *lilijowymi*, *Teresia* → *Terezyja*). Pozostawiono głoskę „j” zapisaną jako *g* w formie *regestruje*. Zgodnie z przekazem respektowano formy *ciągniej, pojeła* [= poiła], *pódź, przydzie*. Zachowano oboczność w pisowni przedrostka w stopniu najwyższym przymiotnika (np. *nabliższq* [A] | *najbliższq* [B]).

Pisownię samogłosek nosowych zmodernizowano (np. *tchnela* → *tchnęła*, *wnetrzności* → *wnętrznosci*), nie oddając wtórnej nosowości (np. *sąm* → *sam*, *zięmi* → *ziemi*, *znąmy* → *znamy*). Wyjątek stanowią oboczne formy *teskności, tęskni* (i pochodne).

Zachowano oboczne formy *dusze* | *duszy, mię* | *mnie, pośrodku* | *pośrodka, schodów* | *wschodów*.

Uwspółcześniono zapisy głosek *s* | *ś* | *sz, z* | *ź* | *ż* oraz *c* | *ć* | *cz* (np. *cosz* → *cóż*, *ubogaczoną* → *ubogaczoną*, *wynalaski* → *wynalazki*).

Zapisy *o, ó, u* dostosowano do współczesnych norm (np. *gora* → *góra*, *puł* → *pół*).

Transkrypcja honoruje formy *abo, barzo, wszystko, źródło*.

Różnice w zapisie *l* i *ł* rozstrzygano na korzyść form dzisiejszych, wyjątek robiąc dla formy *cale*.

Zmodernizowano grafie wyrazów obcego pochodzenia, m.in. grupę spółgłosek *ph* (np. *Io-seph* → *Józef*, *seraphickiey* → *serafickiej*), przydechowego *h* (np. *rythmami* → *rytmami*, *throny* → *trony*), a także pisownię *c* czytanego jako *k* (np. *Carmel* → *Karmel*) oraz podwojenia spółgłosek (np. *affektu* → *afektu*, *celli* → *celi*).

Respektowano oboczność *ę* | *ę* w formach fleksyjnych *moję* [= moja], *twoję* [= twoją]. Zachowano dawne formy fleksyjne: w narzędniku i miejscowniku liczby pojedynczej oraz narzędniku liczby mnogiej końcówki *-em, -emi* (np. *niemi, skrytemi*). Honorowano również dawną końcówkę imiesłowową *-szy* (np. *pogrzebszy, upadszy*).

W cytatach łacińskich ortografię dostosowano do norm ustalonych w *Słowniku łacińskopolskim*, red. M. Plezia, t. 1–5, wyd. 2, Warszawa 2007, zmodernizowano interpunkcję, rozwiązano abrewiacje, wprowadzono *v* w miejsce *u* niezgłoskotwórczego (np. *eleuatur* → *elevatur*, *obseruandam* → *observandam*), majuskułą wyróżniono alegorie (np. *Mundus*), wprowadzono *i* zamiast *j* (np. *martyrij* → *martyrii*).

Zasady wydania

Podstawą wydania był przekaz A, reprezentujący najprawdopodobniej wcześniejszą redakcję *Żywota serafickiej pannej Teresy świętej*, ryciny natomiast zaczerpnięto z przekazu B. Obie redakcje różnią się między sobą objętością oraz układem poszczególnych utworów. Porównanie przekazów pozwala się domyślać, w jaki sposób przebiegała redakcja cyklu – kopistka z dłuższej wersji (A) tworzyła krótszą (B), pomijając fragmenty, niekiedy nawet kilkunastowersowe, poszczególnych utworów. Z taką sytuacją mamy do czynienia w niemalże wszystkich utworach. Wyjątek stanowią utwory: 17, który jest identyczny z odpowiednikiem z przekazu A, 29, z dopisanymi dwoma wersami w przekazie B oraz utwory 8. i 31., mające wspólny odpowiednik w przekazie A. W utworze 33. doszło z kolei do zaburzenia rytmu – zmiana z trzynastozgłoskowca na jedenastozgłoskowiec, co świadczy o błędzie kopistki, gdyż w odpisie z przekazu A takowego odstępstwa nie ma.

Dodatkowym argumentem za wytypowaniem przekazu A jako podstawy wydania było to, że tekst przekazu B ma kilka skaz – skryba pomylił numerację liryków¹⁷, a także źle dopasował ryciny do polskiego tekstu¹⁸.

W cytatach źródłowych przywoływanych w *Objaśnieniach* przyjęto zasady transkrypcji oraz znaki edytorskie zgodne z rozwiązaniami przyjętymi w edycji tekstu *Żywota*.

Wydawcy nie udało się odnaleźć jednej ryciny, do utworu 36. z przekazu A (w B brak tekstu).

Wykaz skrótów i poprawek przyjętych w edycji

Koniektury i emendacje oraz rozwinięcie skrótów sygnalizowano w tekście głównym za pomocą nawiasów kwadratowych.

Rozwiązanie siglów biblijnych:

- IJ – *List Jana Apostoła pierwszy*
- IKor – *List do Koryntian pierwszy*
- IKrl – *Księgi Królewskie trzecie (Pierwsze Królewskie)*
- IP – *List Piotra pierwszy*
- ITes – *List do Tesaloniczan pierwszy*
- 2Kor – *List do Koryntian wtóry*
- Ap – *Objawienie św. Jana*
- Ef – *List do Efezjan*
- Ga – *List do Galatów*
- Hbr – *List do Żydów*
- Iz – *Proroctwo Izajaszowe*
- J – *Ewangelia według Jana*
- Jk – *List Jakuba*
- Koh – *Eklezjastes*

¹⁷ Przy rycinie do utworu 7. widnieje cyfra „8”, utwór 8. podpisany błędnie jako „9.”, 9. jako „10.”, 19. jako „18.”, 20. jako „19.”, 21. jako „12.”, 22. jako „19.”, 23. jako „20.”, 24. jako „21.”, 25. jako „22.”, 26. jako „23.”, 28. jako „24.”, 29. jako „25.”, 30. jako „26.”, 32. jako „27.”, 33. jako „28.”, 34. jako „29.”, 35. jako „23.”, 36. jako „34.”.

¹⁸ Utwory: 17., 19., 23.

Łk – *Ewangelia według Łukasza*
 Mdr – *Księga Mądrości*
 Mk – *Ewangelia według Marka*
 Mt – *Ewangelia według Mateusza*
 Pnp – *Pieśń nad Pieśniami*
 Prz – *Księgi Przypowieści*
 Ps – *Księgi Psalmów*
 Rdz – *Księgi Rodzaju*
 Rz – *List do Rzymian*
 Syr – *Eklezjastyk*
 Wj – *Księgi Wyjścia*
 Cytaty biblijne oraz numeracja wersów za: Wujek, 1599.

Aparat krytyczny

W A cykl poprzedza utwór, będący swego rodzaju przedmową (zob. opis przekazu), którego w B brak.

„Imitatores mei, estote sicut et ego Christi” (1 Cor. 4, v. 11)

w. 20 *niech* – poprawka wydawcy; *niechaj* – A

Oddanie pisania następującego Teresie świętej

Tytuł: – A; w B brak

w. 3 *twoje chwały* – A; *chwałę twoją* – B

w. 5–12 – A; w B brak

w. 11 *był* – A (forma ta nie została poprawiona ze względów rytmicznych, mimo że podmiotem lirycznym jest kobieta)

1. Beata virgo Teresia septem annos nata, Sancti Spiritus ductu ad Mauros pergit, martyrii, ac [in]fidelium salutis cupidiss[i]ma

Tytuł: *[in]fidelium* – poprawka wydawcy za B; *fideliium* – A; *infideliium* – B
cupidiss[i]ma – poprawka wydawcy za B; *cupidissima* – A; *cupidissima* – B

w. 5 *Żeby* – A; *Aby* – B

w. 6 *Bogu wdzięczną* – A; *wdzięczną Bogu* – B

w. 7–16 – A; w B brak

2. Sancta Teresia, expendens divi Augustini Confessiones et ea[m]dem, quam ille, olim in horto vocem auscultans: „Tolle, lege”, ad arctiorem vitam animum adiecit

Tytuł: 2. – A; 5. – B

ea[m]dem – poprawka wydawcy za B; *eandem* – A; *eamdem* – B

vocem auscultans: „Tolle, lege” – A; *vocem auscultans* – B

w. 5–10 – A; w B brak

w. 11 *O przyjazne nam niebo, ty* – A; *Przyjazne niebo ludziom i* – B

w. 12 *skutecznych* – A; *obfitych* – B

w. 14 *a samą siebie zwyciężała* – A; *i tego zawsze się trzymała* – B

w. 15–20 – A; w B brak

3. Sancta Teresia Mundi illecebris, [ac] daemonis artibus, forti animo despectis Carmeli ordinem lucidissimo sidere praesignata ingreditur

Tytuł: 3. – A; 2. – B

[ac] *daemonis* – poprawka wydawcy za B; *et daemonis* – A; *ac daemonis* – B

w. 2 *prześwietną* – A; *przeświętą* – B

w. 3 *nad nią* – A; *nad* – B

w. 4 *kogo* – A; *kggo* – B

zgoła wątpić – A; *wątpić zgoła* – B

w. 5–14 – A; w B brak

w. 15 *Drogą, tą prowadź ty mnie* – A; *Prowadź i mnie za sobą* – B

w. 17 *Bym zbawiennego* – A; *Abym twój* – B

w. 19–20 – A; w B brak

4. Deus optimus Teresiam virginem reformando Carmelo intentam his verbis excitat: „Quid de mundo, ni forent religiosi?”

w. 2 *myśli zakon* – A; *zakon myśli* – B

w. 3 *Chrystus w sercu* – A; *w sercu Chrystus* – B

w. 5–8 – A; w B brak

w. 11 *z której* – A; *z którym* – B

w. 12 *żądza Świata* – A; *Świata żądza* – B

w. 15–20 – A; w B brak

w. 16 *tch[n]ie* – poprawka wydawcy; *tchie* – A

5. Sancta Teresia primaevam Carmeli regulam anno 1559 amplexatur, eamq[ue] virginibus anno 1562 tradit ac viris religiosis anno 1568 tradit observandam

Tytuł: 5. – A; 6. – B

w. 3 *Wprzód po nią* – A; *Pod nią wprzód* – B

w. 4 *Do niejż potym w lat cztery* – transkrypcja wydawcy; *Do niź potym w lat cztery* – A; *Do tejż w lat potym cztery* – B

w. 6 *Bądź matką* – A; *Matką bądź* – B

w. 7 *Terezyja święta* – A; *Tereso prześwięta* – B

w. 9–14 – A; w B brak

6. Sancta virgo Teresia fulgenti corona redimitur a Domino ob reparatum purissimae suae Matris ordinem

Tytuł: 6. – A; 3. – B

a Domino Iesu Christo – A; *a Domino* – B

w. 4 *świętą zakonność* – A; *zakonność świętą* – B

w. 5–12 – A; w B brak

w. 13 *Tereso święta, córek, synów twych sercami* – A; *Synów i córek twoich, o matko, sercami* – B

w. 14 *Tak* – A; *Tej* – B

7. Sancta Teresia virgo seraphica, caelestium contemplationi vacans, in aera saepius elevatur

Tytuł: 7. – A; 8. – B

w. 4 *Ciężary ciała mego* – A; *Zmysłności me przy ziemi* – B

w. 7–18 – A; w B brak

w. 19 *Tereso* – A; *matko ma* – B

w. 21 *nędznego* – A; *samego* – B

w. 22–23 – A; w B brak

w. 24 *Bogu* – A; w *Bogu* – B

8. Sancta mater Teresia e graduum summitate daemonum larvis furentibus praeceps acta comminutis ossibus singularis patientiae specimen exhibet

Tytuł: 8. – A; 10. – B

daemonum larvis – A; *larvis* – B

w. 1 *Sprawą złośliwych czartów* – A; *czartów okrutnych sprawą* – B

w. 6 *Sama* – A; *Wierna* – B

w. 11–22 – A; w B brak

9. Christus Dominus beatae Teresiae de mundi ruina sollicitae, non parum obsequii laxiores quoq[ue] apud religiones pro mortalium culpis sibi reddi testatur

Tytuł: 9. *Christus Dominus beatae Teresiae de mundi ruina sollicitae, non parum obsequii laxiores quoq[ue] apud religiones pro mortalium culpis sibi reddi testatur* – A; w B brak

w. 1 *Bacząc świat nachylony* – A; *Nachylony bacząc świat* – B

w. 2 *zgubę* – A; *upad* – B

w. 8 *hardościami twemi* – A; *ślugami Boskiemi* – B

w. 9 *Bogiem gardzisz, dla czego* – A; *Hardzie gardzisz, dlatego* – B

w. 10 *z opieki Boskiej wyrzucony* – A; *upadkiem swoim przyciśniony* – B

w. 11–18 – A; w B brak

10. Dei unigenitus Teresiam virginem sibi desponsatam suorum bonorum consortem reddit ei dicens: „Omnia mea tua sunt”

Tytuł: 10. – A; 11. – B

w. 3 *na wszystkim świecie będzie moje* – A; *na świecie być może mojego* – B

w. 4 *twoje* – A; *twego* – B

w. 7 *Oddasz* – A; *Oddaj* – B

i z tym, co jest twego – A; *z wszystkim, co jest twoje* – B

- w. 8 *i to, co jest swego* – A; *sam i wszystko swoje* – B
 w. 10 *wszystko* – poprawka wydawcy za B; *wszytkto* – A; *wszytko* – B
 w. 15 *ubogacona* – A; *ubogaconą* – B;
 w. 16 *ubłogosławiona* – A; *ubłogosławioną* – B
 w. 17 *Rzeczże Ty* – A; *Rzeczże, rzecz* – B

II. Sancta virgo Teresia hominum consortia devitans Christum videt et dicentem sibi audit: „Posthac cum angelis conversaberis”

- Tytuł: 11. – A; 12. – B
videt et dicentem sibi audit – A; *sibi dicentem audivit* – B
 w. 6 *Za świętymi od zgiełku wynidź* – A; *Za świętą matką swoją zgiełku* – B
 w. 10 *nawdzięczniejszy* – A; *nawdzięczniejsze* – B
 w. 13 *Ty na krzyżu* – A; *wyniszczony* – B
 w. 15–20 – A; B:
Bóg i człowiek zakryty nie został poznany.
Ciąg mię między boleści, ciąg między Twe rany,
Ciąg mię między Twe wzgardy i ciężkie zelżenia,
Ciąg między różgi, bicze, do ciemnych więzienia,
Aż na krzyż, na śmierć samę ciąg mię, Jezu, z sobą,
Rada za Tobą idę i chcę umrzeć z Tobą.
 w. 17 *Gdz[i]eś* – poprawka wydawcy za B; *Gdześ* – A; *Gdzieś* – B
 w. 21–22 – A; w B brak

12. Sancta virgo Teresia, caelestis sponsi vulnera contemplans spinarum inter ac iuniperi, fascēs se volutat

- Tytuł: 12. – A; 13. – B
vulnera contemplans – A; *vulnera commiserans* – B
 w. 1–2 – A; w B brak
 w. 3 *Rzeczce: „Tyś jest zraniony* – A; *„Tyś, mój Jezu, zraniony* – B
 w. 4 *oblubieńca* – A; *oblubienica* – B [hipermetria]
 w. 5 *Tak rzeczce święta panna* – A; *Rzeczce Teresa święta* – B
 w. 6 *rzekami* – A; *ranami* – B
 w. 8 *Obym* – A; *Bym i* – B
 w. 12 *Przenosi nań Twe rany* – A; *Rany Twe nań przenosi* – B
 w. 20 *żeby dusza* – A; *niech dokaże* – B
 w. 21 *Bolesne Twoje rany, śmierć Twoję* – A; *Aby rany Tve dusza bolesne* – B
 w. 24 *Krzyżuj i* – A; *Ukrzyżuj* – B
 w. 26 *w boleściach mych* – A; *w mych boleściach* – B
 w. 27–112 – A; w B brak
 w. 48 *Aby[m]* – poprawka wydawcy; *Aby* – A

13. Iesus Dei filius Teresiam virginem cruci perpetuo mancipatam clavo crucis permanenter sibi despon[de]t

Tytuł: 13. – A; 14. – B

clavo crucis – A; *clavo* – B

despon[de]t – poprawka wydawcy za B; *desponsat* – A; *despondet* – B

w. 1 *współ ze Mną* – A; *Chrystusów* – B

w. 2 *Ślubu ze Mną twój znak ten* – A; *Zaślubienia z Chrystusem ten znak* – B

w. 3 *krwawej męki Mojej* – A; *znak srogiej swej męki* – B

w. 4 *Znak ślubny tobie daję, znak miłości twojej* – A; *Otoć Chrystus twój daje z własnej swojej ręki* – B

w. 5–6 – A; w B brak

w. 7 *Twojemi* – A; *z Twojemi* – B

w. 10 *Krzyż boleści Twoich [za] me* – poprawka wydawcy; *Krzyż Twój boleści Twoich me* – A B

w. 11–18 – A; w B brak

14. Teresiae virgini, aemulanti amorem Magdalenae, Mundi Salvator suum in illam amorem [hisce] verbis testatur: „Magdalenam vivens in terris amicam habui, te in caelis regnans”

Tytuł: 14. – A; 15. – B

Tytuł: *[hisce]* – poprawka wydawcy *Iusce* – A; *his* – B

w. 1 *żeby równie* – A; *równie żeby* – B

w. 2 *wnet w niebie ujrzała* – A; *Jego głos słyszała* – B

w. 3–4 – A; w B brak

w. 7 *i mnie, mój Jezu, żebym* – A; *mi, o mój Jezu, abym* – B

w. 9–10 – A; B:

Codziennie omywała, niech serce stopione

Wyleję na Twe nogi we łzy odmienione

w. 12 *Żebym się dotąd świętych nóg Twoich trzymała* – A; *A Ciebie, Boga mego, dotąd miłowała* – B

w. 13 *serce me* – A; *me serce* – B

w. 15–16 – A; w B brak

15. Beata Teresia dicat sancto Ludovico *Fundationum librum* ob Elianos eremitas ab eodem e Carmelo, quem supplex inviserat, anno 1250 in Galliam adductos

Tytuł: 15. – A; 16. – B

w. 1 *Świętą Karmelu* – A; *Karmelu świętą* – B

w. 3 *że* – A; *iż* – B

w. 4 *wz[i]ął* – poprawka wydawcy za B; *wzął* – A; *wziął* – B

w. 5 *zawsze takowi królewskie* – A; *takowi zawsze nosili* – B

w. 6 *Nosili* – A; *Królewskie* – B

w. 9 *wielką zawsze chwałą* – A; *chwałą zawsze wielką* – B

w. 10 *dań winną* – A; *winną dań* – B

16. Sancta Teresia, satagens Deiparae Virgini, summos honores in terris tribui, ea[m]dem in caelis coronatam digna fuit intueri

Tytuł: 16. *Sancta Teresia, satagens Deiparae Virgini, summos honores in terris tribui, ea[m]dem in caelis coronatam digna fuit intueri* – poprawka wydawcy; 16. *Sancta Teresia, satagens Deiparae Virgini, summos honores in terris tribui, eadem in caelis coronatam digna fuit intueri* – A; 18. *S[ancta] Teresia incliita virgo volumen, quod in sacra Cantica divinitus conscripserat, flammis ex obedientia tradit* – B

w. 1 *Kiedy [...]* Maryjej – A; *Gdy [...]* cześć Maryjej – B

w. 11–12 – A; w B brak

17. Sancta virgo Teresia hominum inter ludibria pro Carmeli instauratione desudans caelitus angelico cantu recreatur

Tytuł: 17. – A; 19. – B

recreatur – A; *collaudatur* – B

w. 2 *Teresa* – A; *Obmowy* – B

w. 3 *złości* – A; *mowie* – B

w. 4–5 – A; w B brak

w. 10 *ogień cierpieć będzie* – A; *cierpieć będzie ogień* – B

w. 11 *Śpiewać na wieki świętym* – A; *Świętym na wieki śpiewać* – B

w. 12 *Z ludzi złych* – A; *Z złych ludzi* – B

18. Beata Teresia Deiparae monitu sanctum Ioseph, purissimum ipsius sponsum, sibi suaeq[ue] religioni in patronum eligit

Tytuł: 18. – A; 12. – B

w. 3 *Bierze* – A; *Bierz* – B [lipometria]

w. 4 *życzliwość[ć]* – poprawka wydawcy za B; *życzliwość* – A; *życzliwość* – B

wierną – A; *swoję* – B

w. 8 *Wielmożnej zawsze jego* – A; *Zawsze jego wielmożnej* – B

w. 9–14 – A; w B brak

Skróty cytowanych utworów i opracowań

AUGUSTYN – Św. Augustyn (1987). *Wyznania*. Tłum. Z. Kubiak, wyd. 3 popr. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax (po skrócie cyfrą rzymską numer książki, arabską – podpunktu).

GGN-S – R. Grześkowiak, J. Gwioździk, A. Nowicka-Struska (2020). Aneks. W: eidem, *Karmelitańskie adaptacje „Pia desideria” Hermana Hugona z XVII i XVIII w.* (s. 594–614). Warszawa: Wydawnictwo Neriton (po skrócie numer strony).

HIŃCZA – M. Hińcza (1636). *Plęsy aniołów Jezusowi narodzonemu, naświętszego Krzyża tańce*. Kraków: Drukarnia Franciszka Cezarego (po skrócie podano numery stron).

Księga fundacyjnej – Św. Teresa od Jezusa (1665). Księga fundacyjnej klasztorów zakonnic karmelitanek bosych. W: eadem, *Księgi duchowne świętej matki Teresy od P[ana] Jezusa, fundatorki zakonnic i zakonników karmelitów bosych, wtóry tom* (s. 1–149). Kraków: Drukarnia Balcera Śmieszkowica (po skrócie podano stronę).

La vie de la Térèse de Jésus – La vie de la séraphique Mère Sainte Térèse de Jésus, fondatrice des Carmes Déchaussez et des Carmélites Déchaussées (1670). Lyon: Imprimerie d'Antoine Iullieron (po skrócie numer utworu i strony).

NKPP – J. Krzyżanowski, S. Świrko (red.) (1969–1978). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*. T. 1–4. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy (po skrócie hasło i numer paremii).

NUCERYN – S. Nuceryn (1608). *Żywot Ś[więtej] Teresy zakonu karmelitów i karmelitanek bosych fundatorki*. Kraków: Wdowa po Jakubie Siebeneicherze (po skrócie numer strony).

Sprawozdania duchowe – Św. Teresa od Jezusa (2014). *Sprawozdania duchowe*. W: eadem, *Dzieła mniejsze* (s. 9–114). Tłum. H. P. Kossowski, wyd. 5. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych (po skrócie numer sprawozdania, punktu oraz strony).

Żywot Teresy – Św. Teresa od Jezusa (1664). *Żywot świętej matki Teresy i niektóre łaski od Pana Boga jej dane*. W: eadem, *Księgi duchowne świętej matki Teresy od P[ana] Jezusa, fundatorki zakonnic i zakonników karmelitów bosych, na dwa tomy rozdzielone* (s. 1–188). Kraków: Drukarnia Balcera Śmieszkowica (po skrócie strona).

ŻYWOT SERAFICKIEJ PANNEJ TERESY ŚWIĘTEJ

Karta tytułowa *Żywota serafickiej pannej Teresy świętej*, sygn. 38

„Imitatores mei, estote sicut et ego Christi” (1 Cor. 4, v. 11):
„Naśladowujcie mię, jako i ja Chrystusa naśladowuję”

- Którzy Chrystusa w życiu swem naśladowali,
A idąc za nim, z cnoty w cnotę wstępowali,
Święci pańscy, kiedy już przez prace, przez poty,
Przeszli przez utrapienia do korony złotój
5 W drodze życia swojego, nam na ziemi ślady
I cnót swych zostawili widome przykłady,
Byśmy, naśladowując ich życia przykładnego,

- Nie uchybili w niebo toru zbawiennego.
 I tu Teresy świętej żywot opisany
- 10 Niechaj w niebo gościniec będzie ukazany
 Każdemu, kto to czytać będzie, niechaj temi
 Ścieżkami cnót jej w niebo idzie niemylnemi.
 Upewniam, nie uchybi zbawiennego toru,
 A do złotego w niebo kiedy przydzie dworu,
- 15 Za stołami wesela z świętymi gdy siędzie,
 Już wiecznie po swej drodze odpoczywać będzie.

„Qui sanctorum merita religiosa charitate miratur
 eorum mores, sanctos atq[ue] iustitiam imitetur”: (I[oannes] Chrysost[omus])

- „Kto się zasługom świętych w miłości dziwuje,
 20 Cnót i sprawiedliwości ich niech naśladuje”.

Oddanie pisania następującego Teresie świętej

- Złotym swym niebo piórem gdyby pisać chciało
 Żywot twój, panno święta, nie wiem, by zdołało
 Wysławić twoje chwały. Jednak ty podłemi
 Nie gardź, Tereso święta, rytmami mojemu,
- 5 Któremi święte twoje opisuję sprawy,
 Dożywotnie z Chrystusem na ziemi zabawy,
 Ostrość życia i ciała twego umartwienie,
 Wzgardę świata, dziwne twe w Bogu zanurzenie.
- 10 Nie tak rzecz, panno święta, jako wołą moję
 Przyjmij, a do Jezusa wnieś przyczynę twoję.
 Zjednaj mi to, żebym był sługą Jego wiernym,
 A On na wieki moim Bogiem miłosiernym.

1. Beata virgo Teresia septem annos nata, Sancti Spiritus ductu ad Mauros pergit, martyrii, ac [in]fidelium salutis cupidiss[i]ma

- Siedmioletnia Teresa, męczeńskiej korony
Gorącym pragnąc sercem, w srogie Maurów strony
Idzie, zbawienia szuka ludu niewiernego.
O, spuść, panno, w me serce ognia z serca twego,
5 Żeby Boskiej miłości ogniami gorzało,
Zgorzało, Bogu wdzięczną ofiarą się stało.
Ty sam, o niestworzony ogniu i miłości,
Miłości moja, Boże, spuść w moje wnętrzości
Ogień Twój, niechaj pała serce me ogniami
10 Miłości Twojej, niechaj gore płomieniami,
Abym ze wszystką moją na każdą godzinę
Istotą w ogniach Twoich pałac się w perzynę,

Całopaleniem była Twej wdzięcznej wonności
Przez nieskończone wieki niezmiernej wieczności.

- 15 Któryś na ziemię przyszedł, spuszczać ogień Twoje,
Jezu, ogniem miłości zapal serce moje.

2. Sancta Teresia, expendens divi Augustini Confessiones et ea[m]dem, quam ille, olim in horto vocem auscultans: „Tolle, lege”, ad arctiorem vitam animum adiecit

- Wyznania Augustyna czytając świętego,
Panna, który on słyszał, głos z nieba jasnego
Usłyszy: „Weź a czytaj”, więc zaraz z tej mowy
Obierze sobie żywot ostry i surowy.
- 5 Mówi-ć często Bóg do nas, ale nie słuchamy,
A drugi raz zaś głosu Boskiego nie znamy
Abo też czasem znając, zrozumieć nie chcemy
I czynić, choć że ta jest wola Boska, wiemy.
Zwyciężyć się nam ciężko, choć wiemy, że trzeba
- 10 Gwałt sobie czynić, jeśli wniść chcemy do nieba.
O przyjazne nam niebo, ty do uszu moich
Spuść głos a chciej użyzyć skutecznych łask twoich,

- Oświeć ciemności moje, abym znać umiała
To, co Bóg chce, a samą siebie zwyciężała.
- 15 Sam do mnie mów, mój Jezu, a słowo ust Twoich
Jak miecz ostre do samych niech przeniknie moich
Wnętrznosci, niech w mym sercu własną wolą moję
Zabije i przemieni w Boską wolą Twoję.
Abym, o mój żywocie, tchnęła duchem Twoim,
- 20 Żywotem wola Twoja niechaj będzie moim.

3. Sancta Teresia Mundi illecebris, [ac] daemonis artibus, forti animo despectis Carmeli ordinem lucidissimo sidere præsignata ingreditur

- Zwycięskiem i zdeptawszy Świat, piekło nogami,
Na prześwietną Karmelu Boskiemi ścieżkami
Idzie górę Teresa, nad nią gwiazda z nieba:
Kto tu kogo oświeca, zgoła wątpić trzeba.
- 5 Łudzi Świat oczy ludzkie swemi obłudami,
Łudzą i sami Czarcu skrytymi zdradami.
Świat wystawia przed oczy wysokie godności,
W których nic nie ma-ż, tylko znikome marnośći,
Czart zaś bogactwa, rozkosz, uciechy smakuje,
- 10 A skrytym w cukrach swoich jadem dusze truje.
Szczęśliwy, kogo łaska Boska tak prowadzi,
Że go Świat, Czart i Ciało pochlebne nie zdradzi.

- Ciebie, Tereso święta, świetna łaska z nieba
Prowadząc, ukazać, którą nam iść trzeba
- 15 Drogą, tą prowadź ty mnie, święta matko moja.
Niechaj z nieba nade mną świeci łaska twoja,
Bym zbawiennego toru, dokąd będę żyła,
Idąc prosto za tobą, nigdy nie traciła.
Prowadź mię z cnoty w cnotę, aż mię do wiecznego
- 20 Przyprowadzisz widzenia w niebie Boga mego.

**4. Deus optimus Teresiam virginem reformando Carmelo intentam his uerbis excitat:
„Quid de mundo, ni forent religiosi?”**

Kiedy Teresa święta z serca gorącego
Odnówić myśli zakon Karmelu świętego,
Ognistej, Chrystus, w sercu dodając jej siły,
Mówi: „Cóż po świecie, by zakony nie były?”.

- 5 Zginąłbyś, nędzny świecie, z kochankami twemi,
By cię nie ratowały zakony swojemi
Modlitwami do Boga - temi cię wspierają,
Gdy je codziennie Bogu swemu oddawają.
Tu co rzekę? Cóż po mnie, jeśli w zakonności
- 10 Mojej cokolwiek żyje światowej marności?
O matko moja droga, z której odrodzona
Bogu, spraw, żądza świata niechaj umorzona

- Cale we mnie zostanie. Niechaj sama sobie
Umrę, Boże mój, abym żyła tylko Tobie.
- 15 Żywocie mój, Boże mój, niechaj serce moje
Tobą żyje, Tobą tch[n]ie, odetchnienia swoje
Wszystkie wraca do Ciebie, w Tobie zanurzona,
Niech wszystkiemu stworzeniu cale umorzona,
Umarła zawsze będę, a Tobie samemu
- 20 I docześnie, i wiecznie żyję, Bogu memu.

5. Sancta Teresia primaevam Carmeli regulam anno 1559 amplexatur, eamq[ue] virginibus anno 1562 tradit ac viris religiosis anno 1568 tradit observandam

- Jedną sobie obrawszy świętą z świętych wielu
Terezyja regułę pierwszego Karmelu,
Wprzód po nią Chrystusowi panieństwo prowadzi,
Do niejż potym w lat cztery mężczyznę gromadzi.
- 5 Mieję pieczę o wszystkich, któreś zgromadziła,
 Bądź matką tym, któreś ty Bogu odrodziła.
 O Terezyja święta, niech macierzyńskiego
 Doznamy, dzieci twoje, afektu świętego,
 Niech zawsze zostawamy w opiece twej i my,
- 10 Które, o święta panno, imię twe nosimy,
 Byśmy z imieniem cnót twych uczestnictwo miały,
 A nie próżnie się tylko Teresami zwały.
 A tak, gdy w nas i siebie same będziesz znała,
 Będziesz zawsze przed Bogiem na nas pamiętała.

6. Sancta virgo Teresia fulgenti corona redimitur a Domino Iesu Christo ob reparatum purissimae suae Matris ordinem

- Złotą koronę bierze od Chrystusa swego
 Za naprawę zakonu czystej Matki Jego
 Teresa. Rado niebo tego koronuje,
 Który świętą zakonność naprawia, nie psuje.
- 5 Którzy zaś na zakonne wezwanie nie dbając,
 A przeciw niemu sobie wiele pozwalając,
 Czynią przestroną wolność w swojej zakonności,
 Niezwyczajni czasem w nich widzieć osobności,
 Kiedy przestronem życiem gorsząc, inszych psują,
- 10 Sąd sobie i surowe karanie gotują.
 Bo jak dobre przykłady mają swe nagrody,
 Tak złych Bóg sprawiedliwy srogo karze szkody.
 Tereso święta, córek, synów twych sercami
 Tak sama rządz, zakonność by swemi sprawami
- 15 Naprawiali świętami. Spraw, aby tak żyli,
 Żebyć złotą koroną chwały w niebie byli.

7. Sancta Theresia virgo seraphica, caelestium contemplationi vacans, in aera saepius elevatur

- O panno, nieba godna, twoje ciało święte
Aniołowie wielokroć od ziemię podjęte,
Gdy się modlisz, piastują. Mnie czemu trzymają
Ciężary ciała mego, a wolnie nie dają
- 5 Podnieść serca ku niebu? O mizerne ciało,
Czemu żeś nędznej duszy tak się ciężkie stało?
O Boże mój, czemuż mię ciało w ziemię tłoczy?
Do Ciebie, łzami smutne zalewając oczy,
Pod ciężkościami memi z padołu ziemskiego
- 10 Stękając smutne głosy, Boże, do Twojego
Posyłam miłosierdzia. Obacz utrapioną,
W śmiertelnem ciele nędzną duszę osadzoną.
Właśnie jak w ciemnej turmie, w smrodliwym więzieniu
W ciele żyjąc, umieram w ciężkiem udręczeniu,
- 15 Łzami się tylko karmię i smutne łzy piję,
A na każdą godzinę umierając, żyję.

Usycham uteskniona w niezmiernej teskności,
Oczy we łzach pływają, a serce w gorzkości.
Ratuj, Tereso święta, serce me zniżone
20 Za tobą wzdycha, z tobą niech będzie wzniesione,
Podniesione od ziemię, od nędznego ciała,
Żebym się duchem Bogu jak nablizszą stała,
Żebym się z Bogiem moim całe zjednoczyła,
Samym jedynie Bogiem, Bogu zawsze żyła.

8. Sancta mater Teresia e graduum summitate daemonum larvis furentibus praeceps acta cominutis ossibus singularis patientiae specimen exhibet

- Sprawą złośliwych czartów za ciężkiem spadnieniem
Z górnych Teresa schodów i kości skrusem
Boleść cierpi. I czarci świętym usługują:
Gdy szkodzić chcą, wtenczas im korony gotują.
- 5 Tak jest, o duszo moja, w Chrystusa wierzącym,
Sama miłość Chrystusa wiernie miłującym
Wszystko w dobre obraca, stąd swej cierpliwości
Złotą biorą koronę w szczęśliwej wieczności.
- 10 Więc z Chrystusem chciej cierpieć, jeżeli królować
I koronę na głowie złotą chcesz piastować.
Ciasna do nieba droga, którą nam iść radzi
Chrystus, przed nami idąc, i sam nas prowadzi.

- Za nim przez wszystkie nędze cisnąć się nam trzeba,
Przez boleści, uciski wniść mamy do nieba.
- 15 Prowadźże mię, mój Jezu, o kochanie moje,
Przez krzyże, przez ciężkości, przez boleści Twoje,
Umacniaj słabość moją, ciągniej mię za sobą,
Rada ścieżkami Twemi pójdę ja za Tobą.
Pójdę przez wszystkie nędze, wzgardy, poniżenie,
- 20 Przez wszystkie dóbr doczesnych i chwały zniszczenie.
Tobą się tylko samym będę kontentować,
Ażebym z Tobą w chwale Twej mogła wiekować.

9. Christus Dominus beatae Teresiae de mundi ruina sollicitae, non parum obsequii laxiores quoq[ue] apud religiones pro mortaliū culpīs sibi reddi testatur

- Bacząc świat nachylony, Terezyja święta
 Troską o jego zgubę frasobliwa zdjęta,
 Usłyszcy od Chrystusa: „I słabe zakony
 Niemale światu dają grzesznemu obrony”.
- 5 Obyś to poznał, Świece, którzy cię wspierają,
 Gdy się walisz i Boskie straszliwe trzymają
 Ręce, gdy cię chce karać. Ale ty ślepemi
 Oczyma w to nie wglądasz, hardościami twemi
 Bogiem gardzisz, dla czego od Boga wzgardzony
- 10 Zginąć musisz, z opieki Boskiej wyrzucony.
 Ty sama niestworzona, Boże mój, światłości,
 Oświeć ślepotę świata i oddal ciemności,
 Niech zna Twą sprawiedliwość, niech w pokorze stoi
 Przed Tobą, strasznych Twoich niech się sądów boi,

- 15 A tych, którzy go swoją przyczyną wspierają
 I gniew Twój modlitwami świętymi błagają,
 Niechaj umie szanować, w nich Ciebie samego
 Niech zna, bojąc się zawsze Boga straszliwego.

10. Dei unigenitus Teresiam virginem sibi desponsatam suorum bonorum consortem reddit ei dicens: „Omnia mea tua sunt”

- „Tereso – mówi Chrystus – mnie już zaślubiona,
Wiedz o tym, oblubieńco moja ulubiona,
Że cokolwiek na wszytkim świecie będzie moje,
To też razem, Tereso, musi być i twoje”.
- 5 Tak Bóg czyni: szczodrze kto z Bogiem postępuje,
Szczodrym też przeciw sobie i Boga znajduje.
Oddasz się całe Bogu i z tym, co jest twego,
Bóg ci się wzajem odda i to, co jest swego.
Calem ja wszytka Twoja, a nic nie jest moje –
- 10 Cokolwiek mam, Boże mój, wszytko to jest Twoje.
Tyś Pan mój, Tyś jest Bóg mój, wszytko me i siebie
Tobie razem oddawam, bym samego Ciebie,

Samego tylko Ciebie Bogiem moim miała.
O, jakbym się bogatą i szczęśliwą stała,
15 Samym Tobą, o Boże mój, ubogacona,
Tobą samym na wieki ubłogosławiona!
Rzeczże Ty, o mój Boże, racz rzec z łaski swojej:
„Jam jest Bóg twój, zbawienie Jam jest dusze twojej”.

11. Sancta virgo Teresia hominum consortia devitans Christum videt et dicentem sibi audit: „Posthac cum angelis conversaberis”

- Gdy się Teresa święta z ludzkiej społeczności
Wyniesie, a zostawa w świętej osobności,
Wnet Chrystus do niej rzecze: „Odtąd nie z ludziami
Towarzystwo mieć będziesz, ale z aniołami”.
- 5 Wynidź, o serce moje, od niespokojnego
Za świętymi od zgiełku wynidź światowego,
W anielskie towarzystwo z pośrodku ludzkiego,
Od wszystkiego stworzenia do Boga samego.
O, Ty mię sam wyprowadź! Prowadź serce moje,
- 10 Boże mój nawdzięczniejszy, niech wonności Twoje,
Niech mię Twa ciągnie łaska, Jezu mój, za Tobą,
Gdzie się kolwiek obrócisz, racz mię ciągnąć z sobą.

I tam, gdzieś Ty na krzyżu, Boże mój i Panie,
Żadnej nie miał postaci, kędyś w jednej ranie
15 Umierając, mój Jezu, dla miłości mojej
Na krzyżu, nie miał kędy skłonić głowy Twojej.
Gdz[i]eś w śmiertelnem pragnieniu dla Twojej ochłody,
Bóg i Pan świata, nie miał jednej krople wody,
Tam mię ciągnął przez Twe krzyże, Jezu mój kochany,
20 Ciągnął mię przez Twe boleści i przez krwawe rany,
Przez śmierć Twoją, Twe rany, krzyż Twój - złote wrota
Niech mi będzie do chwały wiecznego żywota.

*S. V. Teresa caelestis sponsi vulnera
commiserans, spinarum inter, ac
iuniperi fasces se uolutat*

12. Sancta virgo Teresa, caelestis sponsi vulnera contemplans spinarum inter ac iuniperi, fasces se uolutat

- Chrystusa Terezyja widząc zranionego,
Widząc wszytkiego w jednej ranie zakrytego,
Rzecz: „Tyś jest zraniony, czemuż ja bez rany
Żyję, Twa oblubieńca, Jezu mój kochany?”
- 5 Tak rzecz święta panna, a zatym głógami
Ostre mi ciało rani, płynie krew rzekami.
Patrzaj, o ciało moje, jak miłość zraniła
Jezusowa Teresę. Obym ja nosiła,
Jezu, miłości Twojej rany. Nie miłuje
- 10 Nikt Ciebie, kto miłości Twojej ran nie czuje,
Czuć musi, kto miłuje, bo miłość dziwnymi
Przenosi nań Twe rany wynalazki swemi.

- I owszem, ma to miłość, iż miłującego
Misterstwem swem przemienia w umiłowanego.
- 15 Oby i we mnie tego miłość dokazała,
Żeby mi Twe boleści czuć w duszy mej dała.
Miłości moja, Jezu, o niech Cię miłuje
Cale serce me, niechaj swego dokazuje
Misterstwa w duszy mojej mocna miłość Twoja,
- 20 Mocna jako śmierć miłość, żeby dusza moja
Bolesne Twoje rany, śmierć Twoją cierpiała,
A w Ciebie się na krzyżu zawsze przemieniała.
Ukrzyżuj duszę moją, o Boska miłości,
Krzyżuj i ciało moje, i wszystkie zmysłności,
- 25 Aby na krzyżu zawsze, żyjąc, umierała,
A samo w boleściach mych ciało krzyżem miała.
Z Tobą, Jezu, na krzyżu i zawsze, i wszędzie
Umieraniem doczesny niech mi żywot będzie:
Niechaj ciało ma krzyż swój, o, by wszystkie miały
- 30 Członki me krzyże swoje, które by cierpiały
Dla Twojej, o mój Jezu, jedynej miłości,
Niech swą osobną mają boleść wszystkie kości.
Owo ręce me daję, Ty je sam do swego,
Drogi mój Jezu, przybij krzyża naświętszego,
- 35 Aby ich nie ściągnęła do żadnej marności,
Bym nimi nie ruszyła, tylko dla miłości
Twojej, bym w nich pociechy żadnej mieć nie chciała,
A krwawą tylko mękę Twoją w nich trzymała.
Owo daję me nogi. Już mi nie będziecie
- 40 Ukrzyżowane chodzić tam, kędy wy chcecie,
Lecz gdzie Bóg chce i jako. Choćbym nie stąpiła
Nigdzie i kędy bym nogi mojej nie zraniła,
Nie chcę gdzie indziej chodzić, tylko gdzie mię Twoja
Krwawa miłość powiedzie, o miłości moja.
- 45 Mój Jezu, niech co stąpię, nie minę Twojego
Gwoźdźnia na krzyżu Boską krwią poświęconego,
Gdzie stąpię, niech krzyż znajdę. Ty z dobroci Twojej,
Aby[m] krzyż Twój cierpiała, racz dać duszy mojej.
Na krwawy i oczy me krzyż z Jezusowemi
- 50 Dajcie się dziś przykować oczyma Boskimi.
Nie będziecie mi więcej już na nic patrzyły,
W czym byście się, prócz Boga, kiedy kochać miały.
Byście i krwią płynęły, by krwawemi łzami,
Śmiertelnymi zalać się przyszło wam chmurami,

- 55 Nie dozwolę do śmierci widzieć oczom mojem
Nic, co by się nie zdało, Jezu, oczom Twojem.
I uszy me Twe gwoździe niechaj przenikają,
O mój Jezu, już więcej niechaj nie słuchają,
Niczego, czym by się więc próżnie cieszyć miały
- 60 Na Twym krzyżu przybite nie będą słuchały,
Cierpliwie i pokornie krzywd z Jezusowemi
Obmówisk słuchać będą uszami świętymi,
Słów zelżywych, potwarzy ciężkich, urągania,
Naśmiewisk skromnie słuchać będą, strofowania.
- 65 I język mój dziś z Tobą niechaj ukrzyżuję:
W pokarmach i napojach niech gorzką żółć czuję.
Nie ruszysz się, języku, i słowa jednego
Do krzyża przykowany nie rzeczesz próżnego.
Tak, mój Jezu, tak niechaj Boskie ręce Twoje
- 70 Do krzyża przykowają wszystkie żądze moje,
Abym z Tobą do śmierci razem krzyż cierpiała,
A z krzyża z Tobą w niebie spólną chwałę miała.
Póđ i ty, serce moje, niechaj cię swojemi
Miłość na krzyż przybije rękoma własnymi,
- 75 Z Jezusem mym na krzyżu odtąd zawieszone
Umierać od miłości już będziesz zranione.
Tu twój żywot niech będzie, śmierć żywota twego,
Twa chwała zelżywości, krzyż Syna Bożego.
W śmierci Jego żyć będziesz, zawsze umierając,
- 80 W Bogu żyć będziesz, z Bogiem na krzyżu konając.
Tu twe pociechy będą, tu bogactwa twoje,
Twa sława Bóg na krzyżu będzie, serce moje.
Tu słodkości znajdować w każdych twych gorzkościach,
Stąd moc, siłę brać będziesz we wszystkich słabościach.
- 85 Bolesnego Jezusa rany i siności
To ozdoby twe śliczne będą i piękności,
Nagość Jego, ubóstwo i chwały zniszczenie
To nadroższe twe skarby, twoje wywyższenie,
Posłuszeństwo do śmierci to twe panowanie,
- 90 Twe wesele bolesne na krzyżu stękanie,
Twoje wszystkie pociechy ono opuszczenie
Na krzyżu Jezusowe, twój napój pragnienie.
Zgoła jedyny żywot będzie serca twego
Boleści, śmierć okrutna Jezusa słodkiego,
- 95 Żeby miłością Boską dusza twa płynęła,
Miłość krwią Jezusową będzie cię pojęła.

- Oschłe swe usta dusza do Jezusowego
Tu boku przysadzając, z serca zranionego
Pić będzie słodki żywot, ze źródła miłości
- 100 Samę słodycz pić będzie ze źródła słodkości,
Z tej nasłodszej jagody, żebyś Bogiem żyła,
W Boskiej krwi miłość Bogiem będzie cię karmiła.
Winem krwie Jezusowej wdzięcznym upojona,
Światu i samej sobie całe umorzona,
- 105 Bogu tylko żyć będziesz i owszem, Bóg w tobie
Żyć będzie. Tak prawdziwie mówić będziesz sobie:
„Z Chrystusem współ do krzyża gwoźdźmi przykowana
Żyję ja, już nie ja, z nim współ ukrzyżowana,
Lecz on we mnie. To żywot mój – dla kochanego,
- 110 Cierpiąc, zawsze umierać Jezusa mojego”.
Chcę, pragnę jak nawięcej, Jezu, cierpieć z Tobą,
Na krzyżu racz mię trzymać łaską Twoją z sobą.
„Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt”
„Którzy są Chrystusowi, ci własne z wszystkimi
- 115 Ukrzyżywali ciało z żądzami swojemi”.

*Iesus Dei filius Teresiam Virginem
Cruci perpetuo mancipatam,
Clavo peramanter sibi despondet.*

13. Iesus Dei filius Teresiam virginem cruci perpetuo mancipatam clavo crucis peramanter sibi despon[de]t

- „Iżeś na krzyż współ ze Mną ciało swe oddała,
Ślubu ze Mną twojego znak ten będziesz miała,
Tereso - gwóźdź skrwawiony krwawej męki Mojej,
Znak ślubny tobie daję, znak miłości twojej.
- 5 Iżeś ze Mną ciało tve współ ukrzyżowała,
Ze Mną razem boleści Me będziesz cierpiała”.
- I moje, o mój Jezuu, Twojemi rękami
Przybij do krzyża ręce krwawemi gwoździami.
Niech Tobie zaślubiona, Panie mój i Boże,
- 10 Krzyż boleści Twoich [za] me zawsze mam łoże.
Tuś mię sobie zaślubił, abym Twoją była
Oblubieńcą, samemu żebym Tobie żyła,

Tuś mi ożywił śmiercią Twoją, o mój drogi
Żywocie, o mój Jezu, tuś Ty grzech mój srogi,
15 Lejąc z ran krew, obmywał – grzechem umorzony,
Z śmierci Twej żywot duszy mej jest przywrócony.
Niechże ten ma jedyny żywot dusza moja,
Niech jej żywotem będzie męka i śmierć Twoja,
Bym wspólnie ukrzyżowana z Tobą umierała,
20 A tak Cię Oblubieńcem krwawym będę miała.

14. Teresiae virgini, æmulanti amorem Magdalene, Mundi Saluator suum in illam amorem [hisce] verbis testatur: „Magdalenam vivens in terris amicam habui, te in caelis regnans”

- Pragnąc Teresa, żeby równie miłowała
Z Magdaleną Jezusa, wnet w niebie ujrzała
Jezusa z Magdaleną, którego w te słowa,
Pełna miłości ku niej, da się słyszeć mowa:
5 „Magdalena na ziemi Mnie zostającego
Kochała, ty zaś w niebie już królującego”.
Dopuszcz i mnie, mój Jezu, żeby do nóg Twoich
Z Magdaleną upadły, one we łzach moich
Obmywała, miłości niech serce ogniami
10 Stopione do nóg Twoich wyleję ze łzami.
Pozwól, bym przy Twych nogach, mój Jezu, leżała,

Żebym się dotąd świętych nóg Twoich trzymała,
Dokąd w piersiach serce me miłością stopione,
Płynąc na Twoje nogi, nie będzie zniszczone.
15 Wtenczas, gdy już na ziemi żyć przestanę, w niebie
Z Magdaleną, z Teresą kochać będę Ciebie.

15. Beata Teresia dicat sancto Ludouico *Foundationum librum* ob Elianos eremitas ab eodem e Carmelo, quem supplex inuiserat, anno 1250 in Galliam adductos

- Świętą Karmelu górę nawiedzającemu
Teresa Ludwikowi oddawa świętemu
Księgę na znak wdzięczności, że do francuskiego
Państwa wz[i]ął Elijaszów z Karmelu górnego.
- 5 Bodaj zawsze takowi królewskie korony
Nosili, bodaj złote zasiadali trony,
Którzy po swoich państwach Boską rozszerzają
Chwałę. Tacy od Boga tę nagrodę mają,
Że ich Bóg wielką zawsze chwałą koronuje,
- 10 Kiedy w nich dań winną swej chwały znajduje.

16. Sancta Teresia, satagens Deiparae Virgini, summos honores in terris tribui, ea[m]dem in caelis coronatam digna fuit intueri

- Kiedy chwałę Maryjej jak największą chciała
 Mieć na ziemi Teresa, widzieć się jej dała
 Matka Boża w nagrodę, a święte jej skronie
 Dziwną jaśniały chwałą w królewskiej koronie.
- 5 Bym ja dokazać mogła, święta Panno moja,
 O naświętsza Maryja, aby chwała twoja
 Z ust wszystkiego stworzenia brzmieć nie przestawała,
 A niebios a ziemię zawsze napełniała.
 Chcę, pragnę chwalić ciebie, o błogosławiona,
- 10 Od wszystkiego stworzenia bądź zawsze sławiona;
 Matką wielkiego Boga niech cię wszyscy sławią,
 Niech cię wszystkie narody, Panno, błogosławią.
 Więc też ty, Matko Boża, wdzięczności pełnemi

- Ustami daj nam odgłos, Maryja, swojemi.
15 Błogosław sługom twoim, błogosław i memu
Sercu, tobie w niewolą wiecznie oddanemu,
Aby to z łaski twojej, pełna łaski, miało,
By się Bogu i tobie wiecznie podobało.

17. Sancta virgo Teresia hominum inter ludibria pro Carmeli instauracione desudans caelitus angelico cantu recreatur

- Naśmiewiska dla swego gdy cierpi zakonu
 Teresa, nie ustając w tym aż do zgonu,
 Cierpliwie gdy się ludzkiej nie przeciwi złości,
 Wtym się nad nią niebieskie otwierają włości.
- 5 Gdy w serce jej zmierzają strzały w ludzkiej mowie,
 Śpiewając wesoło, ją cieszą aniołowie.
 Śmieją się ludzie z świętych, z nich się urągają,
 Swawolnego języka cóż za korzyść mają?
 Naśmieją się z nich święci, a język bezecny
- 10 W piekielnych mękach ogień cierpieć będzie wieczny.
 Śpiewać na wieki świętym będą aniołowie,
 Z ludzi złych śmiać się będą wiecznie szatanowie.
 Śmiecież się, jako chcecie, ze mnie, ja nadzieję
 W Bogu mam, że się z śmiechów też waszych naśmieję.

18. Beata Teresia Deiparae monitu sanctum Ioseph, purissimum ipsius sponsum, sibi suaeq[ue] religioni in patronum eligit

- Z rady Bogarodzice Józefa świętego
 Teresa za patrona zakonu swojego
 Bierze sobie, on wzajem zakon jej przyjmuje
 W swą obronę, życzliwość[ć] wierną obiecuje.
- 5 I mnie też, o naświetsza Maryja, świętemu
 Oblubieńcowi, Panno, w opiekę twojemu
 Racz oddać, Józefowi, abym z każdej strony
 Wielmożnej zawsze jego doznała obrony.
 Trójca to ziemską była: Józef i Maryja,
- 10 Między niemi w pośrodku Jezus. Obym i ja
 Mogła być tak szczęśliwa, bym z niemi mieszkała,
 Za jedno bym to sobie ziemskie niebo miała.
 Jezu, Maryja, Józef, niechże będę z Wami,
 Niebo mieć będziemy, gdy Bóg będzie między nami.

Objaśnienia

[Karta tytułowa]

w. 1-5 – nawiązanie do wizji św. Teresy: „Widziałam tedy, że ten anioł miał w ręku długą jakąś strzałę złotą, ale żeleźce albo grot onej strzały drobnym nieco płomieniem gorzał. Tą strzałą po mnie kilka razy serce moje wskroś przebijał, a gdy ją znowu z serca wyciągał, zdało mi się, że sztuczki serca za strzałą oną wyrywał, przez co zostawił mnie gorzącą wszystką niezmierną miłością Bożą” (*Żywot Teresy*, s. 132). Por. również utwór 32. z cyklu.

„Imitatores mei, estote sicut et ego Christi” (I Cor. 4, v. 11)

w. 2 z *cnoty w cnotę wstępowali* – mowa o cnotach chrześcijańskich: wierze, nadziei, miłości (zob. 1Kor 13,13), oraz cnotach kardynalnych: roztropności, sprawiedliwości, męstwie i umiarkowaniu (zob. Mdr 8,7).

w. 4 *do korony złotéj* – do świętości.

w. 10 *w niebo gościniec* – tj. droga do zbawienia.

w. 14 *do złotego [...] dworu* – nawiązanie do wizji niebiańskiego Jeruzalem: „A było budowanie muru jego z kamienia jaspisu, a samo miasto złoto czyste, podobne skłtu czystemu” (Ap 21,18).

w. 15-16 – por.: „Błogosławieni, którzy na wieczerną wesela Barankowego wezwani są” (Ap 19,9).

w. 17-18 – skrócony ustęp przełożonego na łacinę kazania św. Jana Chryzostoma: „Qui sanctorum merita religiosa caritate miratur, quique justorum glorias frequenti laude colloquitur, eorum mores sanctos atque justitiam imitetur” (*De Martiribus quod aut imitandi, aut non laudandi sunt*, *Sermo*, 1539, s. 608).

w. 18 marg. *[Ioannes] Chrysost[omus]* – św. Jan Chryzostom (ok. 350-407), grecki doktor Kościoła, uważany za największego kaznodzieję Kościoła Wschodniego.

Oddanie pisania następującego Teresie świętej

w. 7 – mowa o praktykach ascetycznych św. Teresy.

w. 8 *dziwne twe w Bogu zanurzenie* – tj. cudowne, niezwykle twoje oddanie Bogu.

w. 10 *przyczynę* – wstawiennictwo.

1. Beata virgo Teresia septem annos nata, Sancti Spiritus ductu ad Mauros pergit, martyrii, ac [in]fidelium salutis cupidiss[is]ma

Tytuł: – (łac.) „Błogosławiona panna Teresa w wieku siedmiu lat za przywiedzeniem Ducha Świętego wyrusza do Maurów, bardzo pragnąc męczeństwa i zbawienia niewiernych”.

w. 1-3 – w *Żywocie* mowa o tym, że Teresa chciała udać się z bratem do Maurów, by ponieść śmierć męczeńską: „Bracia żadnej mi przeszkody nie czynili do służby Bożej. Jeden był z nich prawie mój równiennik, w którym się ja najbardziej kochała [...]. Z tem tedy ja często żywoty świętych czytałam, a widząc te męki, która święci dla miłości Bożej cierpieli, zdało mi się, że barzo tanie sobie niebo i Pana Boga kupieli. Stąd we mnie rosło jakieś gorące pragnienie tak-że umrzeć. Wprawdziec to nie pochodziło stąd, jakobym ja barzo P[ana] Boga miłowała, ale żebym została uczestniczką wielkich onych dóbr w niebie przez tak krótkie męki. Z tym to moim braciszkiem częstośmy się schodzili i o tym rozmawiali, jakobyśmy mogli przyść do

tęgo. Stańło na tym, abyśmy poszli do Maurów, żebrząc jałmużny po drodze, że gdybyśmy tam zaszi, oni by nam głowy poucinali” (*Żywot Teresy*, s. 2).

w. 4–6 – por.: „[...] miłość, twarda jako piekło rzewliwość, pochodnie jej pochodnie ognia i płomieniów” (Pnp 8,6).

w. 15–16 – nawiązanie do słów Jezusa: „Przyszedłem puścić ogień na ziemię, a czegoż chcę, jedno, aby był zapalon?” (Łk 12,49).

2. Sancta Teresia, expendens divi Augustini *Confessiones* et ea[m]dem, quam ille, olim in horto vocem auscultans: „Tolle, lege”, ad arctiorem vitam animum adiecit

Tytuł: – (łac.) „Święta Teresa, rozważając *Wyznania* świętego Augustyna i tenże sam głos słysząc, jak ów niegdys w ogrodzie: »Weź i czytaj«, wiedzie duszę do surowszego życia”.

w. 1–4 – por.: „Podczas przyszły były do rąk moich księgi nazwane *Confessiones* abo *Wyznania* ś[więtego] Augustyna, a zda mi się z sporządzenia Pańskiego, bom się o nie [nie] starała anim je też kiedy widziała [...]. Kiedym się potym doczytała o jego dziwnym nawróceniu a jako słyszał on głos w ogrodzie, nie inaczej zdało mi się, tylko jakoby do mnie samej posyłał Pan Bóg głos swój wedle tego, jako natenczas czuło serce moje. I tak przez niemały czas wszystkim się łzami oblewała, będąc wewnątrz pełna żalu i gorzkosci” (*Żywot Teresy*, s. 34–35).

w. 2–3 *który on słyszał, głos z nieba jasnego / usłysz:* „Weź a czytaj” – por.: „Musiał się domyślać, co się ze mną dzieje, bo zdaje się, że odchodząc coś do niego powiedziałem i głos mój już wtedy się łamał wzbierającym we mnie płaczem. Alipiusz, porażony zdumieniem, pozostał tam, gdzie przedtem siedzieliśmy razem. A ja rzuciłem się gdzieś na ziemię u stóp drzewa figowego. Już nie powstrzymywałem łez, które zaraz popłynęły z moich oczu strumieniem – ofiara, jaką Ty łaskawie przyjmujesz [...]. I nagle słyszę dziecięcy głos z sąsiedniego domu, nie wiem, czy chłopca, czy dziewczyny, jak co chwila powtarza śpiewnie taki refren: »Weź to, czytaj! Weź to, czytaj!«. Ocknąłem się i w wielkim napięciu usiłowałem sobie przypomnieć, czy w jakimkolwiek rodzaju zabawy dzieci śpiewają taką piosenkę. Nie przychodziło mi do głowy, żebym to kiedyś przedtem słyszał. Zdusiwszy w sobie łkanie, podniosłem się z ziemi, znajdując tylko takie wytłumaczenie, że musi to być nakaz Boży, abym otworzył książkę i czytał ten rozdział, na który najpierw natrafię” (AUGUSTYN, VIII 12,29).

w. 5–8 – nawiązanie do słów: „Przeżoż i ja obiorę nagrawania ich, a czego się bali, to przywiodę na nie, ponieważ wołałem, a nie był, kto by odpowiedział, mówiłem, a nie słuchali i czynili złość w oczu moich, a czegom nie chciał, obierali” (Iz 66,4).

w. 6 *nie znamy* – tj. nie uznajemy.

w. 9–10 *trzeba / gwałt sobie czynić* – należy umartwiać swoje ciało w ramach praktyk ascetycznych, por. Mt 6,16–18 oraz Mk 8,34.

w. 13 *Oświeć ciemności moje* – por.: „Boże mój, oświeć ciemności moje” (Ps 18[19],28b).

w. 15–17 *słowo ust Twoich / jak miecz ostre do samych niech przeniknie moich / wnętrzości* – por.: „Bo żywa jest mowa Boża i skuteczna, i prerażliwsza niżeli wszelaki miecz po obu stronach ostry, i przenikająca aż do rozdzielenia dusze i ducha, stawów też i szpików, i rozeznawająca myśli i przedsięwzięcia serdeczne” (Hbr 4,12).

w. 17–18 *wolą moję / zabije i przemieni w Boską wolą Twoję* – nawiązanie do słów: „A nie bądźcie podobnymi temu światu, ale się przemieńcie w nowość umysłu waszego, abyście doświadczyli, która jest wola Boża dobra i przyjemna, i doskonała” (Rz 12,2).

3. Sancta Teresia Mundi illecebris, [ac] daemonis artibus, forti animo despectis Carmeli ordinem lucidissimo sidere praesignata ingreditur

Tytuł: – (łac.) „Święta Teresa, wżgardziwszy pokusami Świata i sztuczkami szatana, za sprawą silnej woli wstępuje do zakonu karmelitów, naznaczona najjaśniejszą gwiazdą”.

w. 2–3 *Na [...] Karmelu [...] górę* – obszar niedaleko Hajfy w Palestynie, od jego nazwy pochodzi zakon kontemplacyjny Marii Panny z góry Karmel, którego reformatorką była św. Teresa.

w. 3 *nad nią gwiazda z nieba* – gwiazda ma symbolizować upór św. Teresy w dążeniu do celu, por. tytuł i rycinę.

w. 8 *nic nie ma-ż, tylko znikome marności* – por.: „Marność nad marnościami – rzekł Eklezjast – marność nad marnościami i wszystko marność” (Koh 1,2 i 12,8).

w. 12 *Świat, Czart i Ciało* – trzech przeciwnicy metafizyczni, opisani między innymi przez Erazma z Rotterdamu w dziele *Enchiridion militis Christiani; pochlebne* – schlebiające mu, tj. obłudne.

w. 13–20 – por. wiersz wstępny „*Imitatores mei...*” oraz objaśnienia doń.

w. 14 *nam* – tj. karmelitankom.

w. 17 *zbawiennego toru* – drogi do zbawienia.

4. Deus optimus Teresiam virginem reformando Carmelo intentam his verbis excitat: „Quid de mundo, ni forent religiosi?”

Tytuł: – (łac.) „Bóg wszechmogący pokrzepia pannę Teresę zamierzającą zreformować Karmel tymi słowami: »Cóż ze świata, jeśli nie byłoby zakonów?«”.

w. 1–4 – w *Księdze fundacyjnej* św. Teresa pisze: „W jeden dzień po komuniję świętej mocno mi przykazał Chrystus Pan, abym kończyła zaczęłą myśl ze wszelką siłą swoją, obiecując mi, iż miał stanąć klasztor i że w nim miała się służba Boża wielce pomnożyć, ażeby był nazwany klasztorem ś[więtego] Józefa, który z jednej strony miał straż jego trzymać, a z drugiej strony Naświętsza Panna Matka Jego i Pani nasza, iż też on sam miał być z nami w towarzystwie i że ten klasztor miał być prawie jedną gwiazdą wielką światłość z siebie podającą. Nadto powiedział mi, abym nie rozumiała, żeby w klasztorach, które ostrości swego pierwszego życia ustąpiły, nie miał jednak Pan Bóg swej służby, a czym by i jaki świat był, kiedy by zakonników nie miał?” (*Księga fundacyjnej*, s. 2).

w. 4 *Cóż po świecie, by zakony nie były?* – tj. jak by poradził sobie świat, gdyby nie istniały zakony.

w. 11–12 *odrodzona / Bogu* – tj. powierzona, oddana Stwórcy.

w. 12–13 *żądzą świata niechaj umorzona/cale we mnie zostanie* – por.: „Panie, Ojcze i Boże żywota mego, nie opuszczaj mię w myśli ich, podwyższenia oczu moich nie dawaj mi i wszelką żądzą odwróć ode mnie” (Syr 23,4–5).

w. 13–14 *Niechaj sama sobie / umrę, Boże mój, abym żyła tylko Tobie* – motyw śmierci dla świata pojawia się w *Głosie* świętej Teresy, por. także: „Czy ja żyję, czy nie żyję, / Bez życia śmierć swą piję / Ach, już żyjąc, umieram! / Umieram, gdy nie umieram, / Nadzieją chwały się wspieram / Życia swej chełpliwości” (anonimowa *Pieśń ś[więtej] matki naszej Teresy*, w. 8–13,

GGN-S, s. 599) oraz: „Żyję ja, już nie ja, we mnie / Chrystus, On żywoł wziął ze mnie, / A że żyję, umieram” (anonimowa *Pieśń świętej matki naszej Teresy, która serce swoje przez gorące pragnienie Oblubieńca swego zupełnie wylewała*, w. 8–10, GGN-S, s. 604).

5. Sancta Teresia primaevam Carmeli regulam anno 1559 amplexatur, eamq[ue] virginitatis anno 1562 tradit ac viris religiosis anno 1568 tradit observandam

Tytuł: – (łac.) „Święta Teresa wprowadza przedwieczną regułę Karmelu w roku 1559 i do jej przestrzegania wiedzie panny pobożne w roku 1562, a mężów pobożnych w roku 1568”.

w. 1–2 *Jedną sobie obrawszy świętą [...] regułę* – „Zachowujemy regułę Naświętszej Panny z Karmelu od Alberta Patryjarchy Jerozolimskiego podaną ze wszelaką ostrością i do najmniej- szej literki bez ulżywania czego, która była potwierdzona w roku pańskim tysięcznym dwu- setnym czterdziestym ósmym piątego roku papieżstwa od Innocencjusza Czwartego” (*Księga fundacyjnej*, s. 25–26).

w. 1–4 – pierwszy zakon Teresa założyła w 1562 r., zakony męskie natomiast powstały w 1568 r., a więc nie po czterech, jak sugeruje tekst, lecz po sześciu latach. Por. też: „Sporzą- dziwszy i sprawiwszy już wszystko, zdarzył Pan Bóg, iż w dzień ś[więtego] Bartłomieja niektó- re osoby wzięły habit zakonny i postawiwszy do swego chowania Naświętszy Sakrament, ze wszelaką uczciwością i możliwością, stanął klasztor błogosławionego ojca naszego ś[więtego] Jó- zefa roku pańskiego 1562” (*Księga fundacyjnej*, s. 19) oraz rozdziały XVII–XVIII *Księgi funda- cyjnej*, w których opisuje początki zakonu męskiego (*Księga fundacyjnej*, s. 59–64).

w. 2 *regułę pierwszego Karmelu* – Teresa zreformowała klasztor karmelitański, stwarzając odłam karmelitów bosych, przestrzegających początkowych, surowszych zasad obowiązujących w zakonie, por. też: „Bo wszytek mój zamysł na tym był, aby była reguła nasza wedle pierwszego postanowienia mogła być ze wszytką doskonałością chowana” (*Księga fundacyjnej*, s. 22).

w. 7–8 *macierzyńskiego[...]* *afektu świętego* – mowa o trosce, opiece, jaką Teresa-matka ma otoczyć swoje następczynie.

w. 10–12 – mowa o karmelitankach, następczyniach świętej Teresy.

6. Sancta virgo Teresia fulgenti corona redimitur a Domino Iesu Christo ob reparatum purissimae suae matris ordinem

Tytuł: – (łac.) „Święta panna Teresa dostaje od Pana Jezusa Chrystusa gorejącą koronę za to, że naprawiła zakon swej najczystszej matki”.

w. 1–3 *Złotą koronę bierze od Chrystusa swego / za naprawę zakonu czystej Matki Jego / Teresa* – por.: „Pierwej niżem weszła do klasztoru, będąc w kościele na modlitwie i jakoby w zachwyceniu ujrzałam Pana Chrystusa, który z miłością uprzejmą i z weselem mnie przyjmował, kładąc na mię koronę drogą i jakoby dziękując mi za wszystko, ilem dla Jego Matki uczyniła” (*Księga fundacyjnej*, s. 25). Wizerunek Teresy obdarowywanej przez Jezusa koroną wykorzystywano w sztuce, o czym świadczą m.in. obraz flamandzkiego artysty Daniela Seghersa *Girlanda kwiatów z Jezusem i świę- tą Teresą* (Muzeum del Prado, Madryt, Hiszpania) oraz dramat Lope de Vega *Santa Teresa de Jesús*.

w. 3 *Rado* – chętnie, ochoczo.

w. 7 *Czynią przestroną wolność w swojej zakonności* – tj. nie przestrzegają rygoru zakon- nych reguł.

w. 8 *Niezwyczajni czasem w nich widzieć osobności* – nienawykli widzieć coś złego.

w. 9 *przestronem życiem* – mowa o próżnym sposobie życia (*vita voluptaria*).

w. 11–12 – nawiązanie do drugiej tzw. głównej prawdy wiary, znajdującej się w małym katechizmie: „Bóg jest sędzią sprawiedliwym, który za dobro wynagradza, a za zło karze”; por. również: „Ja jestem Pan, Bóg twój mocny, zapalczywy, nawiedzający nieprawość ojców nad synami do trzeciego i czwartego pokolenia tych, którzy mię nienawidzą, i czyniący miłosierdzie na tysiące tym, którzy mię miłują i strzegą przykazania mego” (Wj 20,5–6) czy: „Strzeże Pan wszystkich, którzy go miłują, a wszystkie grzeszniki wytraci” (Ps 145[146],20).

w. 14–15 *zakonność by swemi sprawami / naprawiali świętymi* – inwersja: by swymi świętymi sprawami naprawiali zakonność (prośba o to, by karmelici wytrwali w wierze, a swoją postawą dążyli do doskonałości duchowej).

w. 16 *złotą koroną chwały* – mowa o jednej z pięciu rodzajów koron, jakie wierzący mogą otrzymać w nagrodę w niebie, por.: „A gdy się okaże książe pasterzów, weźmiecie niewiedzący wieniec chwały” (1P 5,4) oraz: „Abowiem któraż jest nadzieja nasza abo wesele, abo korona przechwalania? Izali nie wy przed Panem naszym Jezusem Chrystusem jesteście na przyszćcie jego? Abowiem wy jesteście chwała nasza i wesele” (1Tes 2,19–20); por. również wiersz wstępny „*Imitatores mei...*”, w. 4.

7. Sancta Teresia virgo seraphica, caelestium contemplationi vacans, in aera saepius elevatur

Tytuł: – (łac.) „Święta Teresa panna seraficzna, oddając się niebiańskiej kontemplacji, często unosi się w powietrze”.

w. 1–3 *twoje ciało święte / aniołowie wielokroć od ziemię podjęte, / gdy się modlisz, piastują* – por.: „Inszych zaś czasów była rzecz prawie niepodobna dać odpór, ale dusza mię podnosiła i jakoby zwyczajnie głowa za nią zaraz, tak żem jej nie mogła zatrzymać, a po kilka razy wszystko ciało od ziemię podniesione było do góry” (*Żywot Teresy*, s. 81).

w. 4 *wolnie nie dają* – tj. swobodnie, podług woli nie pozwalają.

w. 11–13 – motyw ciała jako więzienia duszy często pojawia się w omawianym cyklu, por. utwory 23., w. 12, 24., w. 9, 25., w. 11–13, 31., w. 10 i 25, 35., w. 25–26 i 43–44, oraz 36., w. 9 i 25–26, a także słowa: „Bo ciało, które się kazi, obciąża duszę, a ziemskie mieszkanie tłumi umysł wiele myślący” (Mdr 9,16), „Nieszczęsny ja człowiek, kto mię wyswobodzi z ciała tej śmierci?” (Rz 7,24) czy ustęp z *Psałterza* Kochanowskiego: „Zbaw więzienia duszę moję, / Abych wyznał łaskę Twoję” (*Psalm 142*, w. 25–26).

w. 13 *jak w [...] turmie* – tj. jak w lochu.

w. 14–16 – nawiązanie do *Glosy* świętej Teresy (w. 20–27), por. również: „W godzinę każdą umieram, / bo się do Stwórcy wydzieram / z tej to lepianki glinianej / do Ciebie, Jezu kochany” (anonimowa *Kantyka*, inc.: „Dla Twojej, Jezu, miłości”), w. 89–92, GGN-S, s. 613).

8. Sancta mater Teresia e graduum summitate daemonum larvis furentibus praecipua acta comminutis ossibus singularis patientiae specimen exhibet

Tytuł: – (łac.) „Święta matka Teresa znienacka pchnięta z wysokości schodów przez złe duchy daje przykład szczególnej cierpliwości”.

w. 1–3 – por.: „Przeto, jako się wyższej naminiło, gdy duszę jaką modlitwą swą abo przykładem Panu Bogu pozyskała, zaraz się tego na niej Szatan mścił okrutnie [...]. W Awili, gdy z laternką szła po wschodzie na kompletę, gdy już z schodu na chór miała wstępować, głowa się jej zawróciła, spadła i wywinęła lewą rękę. O, jaka boleść ją zdjęła, której się przyczyniało, że nie miał kto ręki stawić” (NUCERYN, s. 142).

w. 3–4 *I czarci świętym usługują: / gdy szkodzić chcą, wtenczas im korony gotują* – w religii chrześcijańskiej znoszenie cierpienia jest powinnością każdego, kto pragnąc zbawienia, naśladować Chrystusa: „Przetoż tedy i my, mając tak wielki nad sobą obłok świadków, złożywszy wszelaki ciężar i grzech, który nas zewsząd obstał, w cirpliwości bieżmy do boju nam wystawionego, patrząc na Jezusa, przodka i kończyciela wiary, który, mając przed sobą wesele, podjął krzyż, wzgardziwszy smrotę, i siedzi na prawicy stolice Bożej” (Hbr 12,2). Por. także: „Nic się nie bój tego, co masz cierpieć. Oto ma wrzucić diabeł niektóre z was do ciemnicy, abyście byli kuszeni, i będziecie mieć ucisk przez dziesięć dni. Bądź wierny aż do śmierci, a dam ci wieniec żywota” (Ap 2,10).

w. 5–8 – por.: „Błogosławiony mąż, który zdzierzywa pokusę, bo gdy będzie doświadczony, weźmie koronę żywota, którą obiecał Bóg tym, którzy go miłują” (Jk 1,12).

w. 9–10 – por.: „Jeśli kto chce za mną iść, niech zaprzy samego siebie a weźmie krzyż swój na każdy dzień i niech idzie za mną. Bo kto by chciał duszę swoją zachować, straci ją. Bo kto by stracił duszę swą dla mnie, zachowa ją” (Łk 9,23–24).

w. 11–12 *Ciasna do nieba droga, którą nam iść radzi / Chrystus* – por.: „Wchodźcie przez ciasną bramę, abowiem szeroka brama i przestrona jest droga, która wiedzie na zatracenie, a wiele ich jest, którzy przez nią wchodzą. Jakoż ciasna brama i wąska jest droga, która wiedzie do żywota, a mało ich jest, którzy ją najdują” (Mt 7,13–14).

w. 14 *wniść* – wejść.

w. 17 *Umacniaj słabość* – por.: „I rzekł mi: Dosyć ty masz na łasce mojej, abowiem moc w słabości doskonalszą się zstawa” (2Kor 12,9); *ciągnij mię za sobą* – por.: „Pociągni mię za sobą, pobieźmy ku woniej maści twoich” (Pnp 1,3).

w. 18 *Rada ścieżkami Twemi pójdę ja za Tobą* – por.: „Uczyń doskonałe kroki moje na ścieżkach Twoich, aby poruszone nie były stopy moje” (Ps 16[17],5).

w. 21 *będę kontentować* – tj. będę się cieszyć, radować.

9. **Christus Dominus beatæ Teresiae de mundi ruina sollicitæ, non parum obsequii laxiores quoq[ue] apud religiones pro mortalium culpis sibi reddi testatur**

Tytuł: – (łac.) „Chrystus Pan potwierdza w obecności zatroskanej o grzechy świata błogosławionej Teresy, że również w osłabionych z powodu ludzkich grzechów zakonach nie jest we właściwym stopniu obdarzany czcią”.

w. 1 *Bacząc świat nachylony* – tj. przejmując się upadkiem świata, dostrzegając upadek świata.

w. 1–4 – wydawcy nie udało się odnaleźć źródła cytatu.

w. 6 *trzymają* – powstrzymują.

w. 11–12 – motyw Boga jako światłości często pojawia się w Biblii, por. np.: „Panie, Boże mój, oświeć ciemności moje!” (Ps 18[19],29) oraz: „A to jest opowiadanie, któreśmy słyszeli od niego i opowiadamy wam, iż Bóg jest światłością, a żadnej ciemności w nim nie ma-ż” (1J 1,5).

w. 13–18 – por.: „Wyznawać ci będziemy, Boże, wyznawać będziemy i wzywać imienia twego, opowiadać będziemy dziwne sprawy twoje. Gdy wezmę czas, ja sprawiedliwości sądzić będę.

Roztopiła się ziemia i wszyscy, którzy mieszkają na niej, jam umocnił filary jej. Mówiłem nieprawym: »Nie czyńcie nieprawości«, a występny: »Nie podnoście rogu. Nie podnoście ku górze rogu waszego, nie mówcie przeciw Bogu nieprawości. Bo ani od wschodu, ani od zachodu, ani od pustych gór, abowiem Bóg jest sędzia, tego poniża, a owego podwyższa. Bo w ręce Pańskiej jest kielich wina szczerego, pełen zmieszania. I nachylił z tego w ów, wszakże drożdże jego nie wylały się, będą pić wszyscy grzesznicy ziemie«” (Ps 75[76], 2–9) oraz: „Ty oświecający dziwnie z gór wiekuiстых, strwożyli się wszyscy głupiego serca, zasnęli snem swoim, a nic nie naleźli bogacze w rękach swoich. Od fukania twego, Boże, Jakob, drzymali ci, co wsiadali na konie. Tyś jest straszliwy, a któż się sprzeciwi tobie? Odtąd gniew twój z nieba dałeś słyszeć sąd, ziemia zadrżała i zamilkła, gdy powstawał Bóg na sąd, aby wybawił wszystkie ciche ziemie. Bo myśl człowiecza będzie wyznawała tobie, a ostatki myśli będąc święto święcić. Słuby czyńcie a oddawajcie Panu Bogu waszemu, wszyscy, którzy około niego przynaszacie dary Straszliwemu” (Ps 76[77], 5–12).

10. Dei unigenitus Teresiam virginem sibi desponsatam suorum bonorum consortem reddit ei dicens: „Omnia mea tua sunt”

Tytuł: – (łac.) „Boga jednorodzony Teresie pannie sobie zaręczony, [wszystkie] jego dobra oddaje, mówiąc jej: »Wszystko moje jest twoje«”.

w. 1–4 – por.: „Jednego dnia, po rozmowie z pewną osobą, która wiele opuściła dla miłości Boga, wspomniawszy na siebie, jako ja nigdy niczego nie opuściłam dla Niego i w niczym Mu nie służyłam tak, jak powinnam, po tylu łaskach, jakie On duszy mojej uczynił, poczęłam bardzo się tym smucić. A Pan rzekł do mnie: Wiesz już, jakie między Mną a tobą spełniły się zaślubiny i tym samym że jesteś Mnie poślubiona, cokolwiek Ja posiadam, jest twoje” (*Sprawozdania duchowe*, 51, s. 107).

w. 5–6 *Tak Bóg czyni: szczodrze kto z Bogiem postępuje, / szczodrym też przeciw sobie i Boga znajduje* – nawiązanie do paremii: „Kto z Bogiem, Bóg z nim” (NKPP, „Bóg”, 320).

w. 6 *przeciw sobie* – tj. w zamian.

w. 18 *Jam jest Bóg twój, zbawienie Jam jest dusze twojej* – por.: „Jam jest zbawieniem twoim” (Ps 35[36], 3b).

11. Sancta virgo Teresia hominum consortia devitans Christum videt et dicentem sibi audit: „Posthac cum angelis conversaberis”

Tytuł: – (łac.) „Święta panna Teresa, unikając towarzystwa, zobaczyła i usłyszała, jak Chrystus mówi do niej: »Potem wśród aniołów będziesz przebywać«”.

w. 1–2 *Gdy się Teresa święta z ludzkiej społeczności / wyniesie* – mowa o odosobnieniu Teresy.

w. 1–4 – por.: „Wtym przyszło na mnie zachwycenie tak nagle, żem prawie wszystka od siebie odeszła, o czym ja nic nie wątpiła, że to było od Boga, bo była rzecz barzo oczywista i ten to był najpierwszy raz, którego mi Pan Bóg uczynił tę łaskę zachwycenia, w którym usłyszałam te słowa: »Nie chcę, abyś już więcej z ludźmi przestawała, ale z aniołami«” (*Żywot Teresy*, s. 107).

w. 9–22 – por. utwór 8., w. 9–22 i objaśnienia.

w. 13–18 – śmierć Jezusa na krzyżu opisana została w Nowym Testamencie przez czterech Ewangelistów, por. Mt 27,27–54, Mk 15,20–39, Łk 23,25–47, J 19,16–30.

w. 14 *Żadnej nie miał postaci* – mowa o osamotnieniu Chrystusa w trakcie śmierci. W Ewangelii św. Jana znajduje się informacja o tym, że Jan apostoł towarzyszył Jezusowi w ostatnich chwilach (J 19,25–27), reszta Ewangelistów pisze wyłącznie o tłumie znajdującym się w oddali (Mt 27,55–56, Mk 15,40, Łk 23,49).

w. 14–15 *kędyś w jednej ranie / umierając* – mowa o skatowaniu Jezusa.

w. 15–16 *Umierając, mój Jezu, dla miłości mojej / na krzyżu* – nawiązanie do słów: „Abowiem tak Bóg umiłował świat, że Syna swego jednorodzonego dał, aby wszelki, kto wierzy weń, nie zginął, ale miał żywot wieczny. Bo nie posłał Bóg Syna swego na świat, aby sądził świat, ale iżby świat był zbawion przezeń” (J 3,16–17).

w. 16 *nie miał kędy skłonić głowy Twojej* – nawiązanie do słów: „Rzekł mu Jezus: »Liszki mają jamy, a ptacy niebiescy gniazda, lecz syn człowieczy nie ma gdzie skłonić głowy«” (Łk 9,58).

w. 19 *Tam mię ciągnę przez Twe krzyże* – doświadczaj mnie cierpieniem.

12. Sancta virgo Teresia, caelestis sponsi vulnera contemplanz spinarum inter ac iuniperi, fascēs se volutat

Tytuł: – (łac.) „Święta panna Teresa, bolejąc nad ranami niebiańskiego męża wśród cierni i wśród jałowca, wiązkę na siebie zwija”.

w. 1–6 – por.: „Przytrafiło mi się tedy, iż wszedłszy dnia jednego do kapliczki, obaczyłam obraz jeden, który tam postawiono było na ten czas pożyczany na jedno święto, co w onym klasztorze odprawowano, na którym obrazie wymalowany był Pan Chrystus ubiczowany, a tak nabożny, że wejźrawszy nań, wszystkam się wzruszyła, widząc Pana mego tak barzo zranionego, bo wyraźnie wydawało się na onym obrazie, co P[an] dla nas cierpiał. Tak mię był ciężki żal na ten czas objął, rozważając sobie jakom ja źle sobie poważała rany one, aż mi się zdało, jakoby się krajało serce we mnie. Przeto padeszy przed onym obrazem z gorącym afektem prosiłam P[ana] naszego z wylaniem łez obfitem, aby mi raczył dać taką na duszy moc, cobym już więcej majestatu Jego nie obrażała” (*Żywot Teresy*, s. 33).

w. 14 *Misterstwem* – umiejętnością.

w. 15–112 – por. utwory 8., w. 9–22, i 11., w. 9–22 oraz objaśnienia.

w. 20 *Mocna jako śmierć miłość* – por.: „Mocna jest jako śmierć miłość, twarda jako piekło rzewliwość, pochodnie jej pochodnie ognia i płomieniów” (Pnp 8,6).

w. 24 *zmysłności* – rozkosze cielesne, przyjemności.

w. 56 *się nie zdało* – tj. nie podobało się.

w. 71–72 – nawiązanie do słów: „Abowiem ten Duch świadectwo daje duchowi naszemu, iżesmy są synami Bożymi. A jeślić synami, tedyć i dziedzicmi – dziedzicmi Bożymi, a społu dziedzicmi Chrystusowymi. Jeśli jednak spółcierpiemy, abyśmy też spół byli uwielbieni” (Rz 8,16–17).

w. 82 *Twa sława Bóg na krzyżu będzie* – por.: „A ja, nie daj Boże, abym się chlubić miał, jedno w krzyżu Pana naszego Jezusa Chrystusa, przez którego mnie świat jest ukrzyżowany, a ja światu” (Ga 6,14).

w. 96 *pojeła* – poila.

w. 99–100 – ustęp nawiązuje do krwi i wody z rany Jezusa na krzyżu, będących symbolem chrztu (nowego życia) oraz męczeńskiej śmierci na krzyżu (zbawienia ludzkości). W Biblii Jezus nazywa siebie „źródłem wody wytryskającym ku życiu wiecznemu” (J 4,14).

w. 104–106 – por. utwór 4., w. 12–13 i 15–20 oraz objaśnienie.

w. 108–109 *Żyję ja, już nie ja, z nim wspólnie ukrzyżowana, / lecz on we mnie* – nawiązanie do Głosy św. Teresy (w. 1–7), por. także: „Żyję ja, już nie ja, we mnie / Chrystus, On żywot wziął ze mnie, / A że żyję, umieram” (anonimowa *Pieśń świętej matki naszej Teresy, która serce swoje przez gorące pragnienie Oblubienca swego zupełnie wylewała*, w. 8–10, GGN-S, s. 604).

po w. 112 – cytata z Wulgaty (Ga 5,24).

w. 113–114 – poetycka parafraza łacińskiej wersji wersetu.

13. *Iesus Dei filius Teresiam virginem cruci perpetuo mancipatam clavo crucis peramanter sibi despon[de]t*

Tytuł: – (łac.) „Jezus Syn Boży poślubia na zawsze dziewicę Teresę przez gwóźdź naznaczoną nieustannym cierpieniem”.

w. 1–6 – por.: „Pokazał mi się przeto tymże sposobem jako inszych czasów mając ranę w lewej ręce, z której prawa ręka góźdz wielki wyciągał w ranie utkniony. Zdało mi się, iż gdy ten góźdz ciągnął oraz i sztuczki ciała wrywał, a znać było boleść wielką, stąd i ja niewypowiedziany żal miałam. Przytem rzekł do mnie, ponieważ tak okrutne rany dla mnie cierpiał, przeto nic nie mam wątpić o tym, że to z chęcią wielką uczyni, o com go natenczas prosiła. I zaraz mi obiecał, iż w czymkolwiek bym Go żądała, wszystko dla mnie miał uczynić, bo wiedział, iżem Go o żadną rzecz nie miała prosić, któraby ku czci i chwale Jego nie służyła i dlatego życzył mi tej łaski, jaką wtenczas prosiła” (*Żywot Teresy*, s. 168) oraz: „Rzekł mi wtenczas majestat Jego: »Nie bój się córko, aby cię kto miał ode mnie odłączyć«, pokazując, że na tym mało należy. I wtenczas dał mi się przez imainacyjną widzieć, jako był zwykły i prawą rękę swoją wyciągnawszy do mnie rzekł: »Patrz na ten góźdz, na znak tego, że od dzisiejszego dnia Oblubienica moja będziesz, dotąd nie zasłużyłaś tego była, a na potym o cześć moję starać się będziesz nie tylko jako o sławę Stworzyciela Króla i Boga twego, ale też jako prawdziwa Oblubienica moja, abowiem sława moja twoja jest, a twoja sława moja jest»” (*Żywot Teresy*, s. 187).

w. 7–20 – por. utwór 12. i objaśnienia.

w. 10 *Krzyż boleści Twoich [za] me zawsze mam łoże* – motyw *lectum Crucis* pochodzi z rozważań pasyjnych, por.: „Połóż po jednej stronie kosztownie łoże usłane [...]. Połóż-że z drugiej strony na Krzyż zrobione, wąskie łóžeczko żadną inakszą ozdoba nie przyodziane oprócz na wielu miejscach krwi Jezusowej pięknym szkarłatem pokryte [...]. Wierz-że mi, że tamta pierwsza ozdoba nie ma z tą wtórą porównania” (HIŃCZA, s. 312–313).

w. 14–16 – śmierć Jezusa na krzyżu stanowi podstawę wiary chrześcijan w zbawienie i w życie wieczne, por. np.: „Lecz on zranion jest za nieprawości nasze, zstart jest za złości nasze, karność pokoju naszego na nim, a sinością jego jesteśmy uzdrowieni” (Iz 53,5) oraz: „Lecz Bóg zaleca miłość swoją przeciw nam, że gdyśmy jeszcze byli grzesznymi, Chrystus za nas umarł. Daleko tedy więcej teraz, usprawiedliwieni we krwi jego, zachowani będziemy przezeń od

gniewu. Bo jeśli, gdyśmy byli nieprzyjaciółmi, jesteście pojednani z Bogiem przez śmierć Syna jego, daleko więcej pojednani będziemy zbawieni w żywocie jego” (Rz 5,8–10).

w. 19 *Bym współ ukrzyżowana z Tobą umierała* – por. utwór 12., w. 108–109 oraz objaśnienie.

14. *Teressiae virginii, aemulanti amorem Magdalenaе, Mundi Salvator suum in illam amorem [hiscе] verbis testatur: „Magdalenam vivens in terris amicam habui, te in caelis regnans”*

Tytuł: – (łac.) „Teressie dziewicy, naśladowującej miłość Magdaleny, zbawiciela świata zaświadcza swą miłość do niej tymi słowami: »Magdalenę miałem za przyjaciółkę, żyjąc na ziemi, ciebie – panując w niebie«”.

w. 1–6 – według autora *La vie de la Térèse de Jésus* Jezus powiedział do Teresy: „Moja córko, nie ma różnicy pomiędzy Magdaleną a Teresą, tyle że jedna była moją ukochaną, gdy przebywałem na ziemi, a druga teraz, kiedy jestem w niebie” (*La vie de la Térèse de Jésus*, 47, 319). W *Sprawozdaniu* znajdują się wyłącznie aluzje, sugerujące, że takie słowa mogły paść z ust Jezusa: „W dzień św. Magdaleny Pan na nowo potwierdził mi łaskę, którą mi już uczynił w Toledo, wybierając mnie, w nieobecność pewnej osoby na jej miejsce” (*Sprawozdania duchowe*, 32, s. 88) oraz: „W dzień św. Magdaleny, gdy rozmyślałam nad tym, jaką miłość i przyjaźń winna jestem Panu Jezusowi, stosownie do tego, co On mi powiedział o tej świętej, poczułam w sobie gorące pragnienie naśladowania jej przykładu” (*Sprawozdania duchowe*, 42, s. 101).

w. 2 *Z Magdaleną* – mowa o Marii Magdalenie, która się nawróciła, gdy Jezus wypędził z niej złe duchy (Łk 8,2, Mk 16,9). Według relacji ewangelistów przybyła jako pierwsza do grobu Jezusa i odkryła tajemnicę zmartwychwstania (por. Mt 28,1–6, Mk 16,1–6, Łk 24,1–10, J 20,1–17). Przez wieki Kościół rzymskokatolicki błędnie utożsamiał kobietę z jawnogrzeznicą, por. w. 7–10 i objaśnienie doń.

w. 7–10 – mowa o obmyciu nóg Jezusa przez jawnogrzeznicę, por. Łk 7,37–44.

15. *Beata Teresia dicat sancto Ludovico *Fundationum librum* ob Elianos eremitas ab eodem e Carmelo, quem supplex inviserat, anno 1250 in Galliam adductos*

Tytuł: – (łac.) „Błogosławiona Teresa poświęca świętemu Ludwikowi *Księgę fundacji* ze względu na Eliaszkowych eremitów z Karmelu, których on z pokorą odwiedził, a następnie przywiózł do Francji w roku 1250”.

w. 1–4 – według kroniki Wilhelma Sanvico król Francji po 1249 r. sprowadził do kraju sześciu zakonników z góry Karmel i ufundował im klasztor w Paryżu (por. *Chronica*, 302–320).

w. 2 *Ludwikowi* – mowa o Ludwiku IX Świętym, królu Francji w latach 1226–1270, uczestniku VI i VII wyprawy krzyżowej.

w. 2–3 *oddawa [...] / księgę* – w *La vie de la Térèse de Jésus* wspomniano, że Teresa poświęciła *Księgę fundacyjnej* Ludwikowi, jednak w polskim tłumaczeniu tekstu mistyczki widnieje wyłącznie wspomnienie, że księgę tę zaczęła spisywać w dzień św. Ludwika: „Zaczynam tedy w imię Pańskie, biorąc sobie na pomoc Przenaś[wi]ętszą Bogarodzicę Pannę, której habit zakonny noszę, acz niegodna tego, także mego chwalebego ojca i obrońcę świętego Józefa, w którego klasztorze teraz mieszkam (bo się tak nazywa ten klasztor bosaczek), abym jego przyczyną była zawsze wsparta. Roku 1573 w dzień świętego Ludwika, króla francuskiego, dnia 25 sierpnia” (*Księga fundacyjnej*, k. IIv).

w. 4 *Elijaszów* – od XIV w. duchowym patronem Zakonu Najświętszej Marii Panny z Góry Karmel jest prorok Eliasz. Pierwsza Księga Królewska opisuje próbę wymyśloną przez Eliasza na Górze Karmel w starciu z kapłanami bożka Baala – na ołtarzach złożono ofiarę z cielców, lecz nie podłożono ognia, by wykazać, że ten bóg jest prawdziwy, który odpowie ogniem. Jahwe wysłuchał Eliasza, lud w Niego uwierzył, a kapłanów Baala stracono (1Krl 18,19–39).

w. 5–10 – por. utwór 6. cyklu.

w. 7–8 *Którzy po swoich państwach Boską rozszerzają / chwałę* – mowa o głoszeniu Dobrej Nowiny, tj. nauczaniu o Królestwie Bożym i zbawieniu, por. np. Mk 16,15, Mt 28,19–20.

w. 8–10 – nawiązanie do słów: „Starszych tedy, którzy są między wami, proszę, spółstarszy i świadek mąk Chrystusowych, który i onej, która się ma objawić w przyszły czas, uczestnik chwały, paście trzodę Bożą, która jest między wami, doglądając nie poniewolnie, ale dobrowolnie, wedle Boga, ani dla sprośnego zysku, ale z dobrej wolej, ani jako panujący nad księżą, ale wzormi będąc trzody z chuci. A gdy się okaże ksiączę pasterzów, weźmiecie niewiedzący wieniec chwały” (1P,1–4).

16. Sancta Teresia, satagens Deiparae Virgini, summos honores in terris tribui, ea[m]dem in caelis coronatam digna fuit intueri

Tytuł: – (łac.) „Święta Teresa, zadość czyniąc Dziewicy Bożej Rodzicielce, na ziemi otrzymała najwyższe honory i w niebiosach ukoronowaną godna ją była oglądać”.

w. 1–4 – nawiązanie do wizji świętej Teresy, w której widziała wniebowzięcie Maryi, por.: „Dnia jednego wniebowzięcia Królowej Anielskiej i Paniej naszej chciał mi Pan uczynić tę łaskę, iż w zachwyceniu pokazano mi Jej zaprowadzenie do nieba, a z takim weselem i tryumfem była przyjęta, miesce także na którym siedzi. Ale jakim to sposobem było, nie umiałabym tego powiedzieć. Miałam stąd niewymowną radość, którą-m czuła w duchu, widząc tak wielką chwałę, zostały też we mnie znaczne skutki i pobudziło to we mnie pragnienie większe do cierpienia, by też najcięższego utrapienia i do służby Panny Naświętszej Królowej Niebieskiej, abowiem jest tego godna” (*Żywot Teresy*, s. 175).

w. 9–12 – nawiązanie do zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, por. Łk 1,28–48.

17. Sancta virgo Teresia hominum inter ludibria pro Carmeli instauratione desudans caelitus angelico cantu recreatur

Tytuł: – (łac.) „Święta panna Teresa, trując się pośród obmów ludzi, w sprawie odnowy Karmelu jest pocieszana anielskim śpiewem”.

w. 1–4 – trudy założenia klasztoru opisane zostały przez Teresę: „Ledwie tego na onym miejscu zasłychniono aż zaraz (trudno wypowiedzieć) kłopot się zaburzył, poczęli przeciw temu jedni mówić, drudzy się śmiać i powiedając, że to był zamysł nie do rzeczy, że mnie było dobrze siedzieć w swym klasztorze i wiele inszych podobnych mów było. To przenaśladowanie barzo trapiło moją towarzyszkę, jam nie wiedziała, co czynić, bacząc, iż po części mieli słuszność po sobie. Będąc w tym utrapieniu, poruczając się P[anu] Bogu, jał mię Pan cieszyć i serca mi dodawać, przypominając mi, abym pomniała na przewagi wielkie, które święci Boży czynili, będąc fundatorami zakonów a że daleko większe przenaśladowania niż pomyślić mogłam cierpieć miałam, jednak abym się na nie nie oglądała” (*Księga fundacyjnej*, s. 2–3).

w. 8 *Swawolnego języka* – tj. nieposłusznego, bezkarnego języka.

w. 9 *język bezecny* – tj. język nieprzyzwoity, nikczemny, podły.

w. 9–10 – por.: „I język jest ogień, powszechność nieprawości. Język postanowiony jest między członkami naszymi, który plugawi wszystko ciało i zapala koło narodzenia naszego, zapalony od piekła” (Jk 3,6).

18. *Beata Teresia Deiparae monitu sanctum Ioseph, purissimum ipsius sponsum, sibi sueq[ue] religioni in patronum eligit*

Tytuł: – (łac.) „Błogosławiona Teresa proroctwem Bożej Rodzicielki świętego Józefa – najczystsze jej oblubienca – wybrała na patrona swojego i swego zakonu”.

w. 1 *Józefa świętego* – męża Marii z Nazaretu, matki Jezusa.

w. 1–3 – według *Księgi fundacyjnej* założenie klasztoru pw. św. Józefa nakazał Teresie Chrystus: „W jeden dzień po komuniję świętą mocno mi przykazał Chrystus Pan, abym kończyła zaczęta myśl ze wszelaką siłą swoją, obiecując mi, iż miał stanąć klasztor i że w nim miała się służba Boża wielce pomnożyć, ażeby był nazwany klasztor [świętego] Józefa, który z jednej strony miał straż jego trzymać, a z drugiej strony naświetsza Panna Matka Jego [tj. Jezusa – N.Cz.] i Pani nasza, iż też On sam miał być z nami w towarzystwie i że ten klasztor miał być prawie jedną gwiazdą wielką światłość z siebie podającą” (*Księga fundacyjnej*, s. 2).

Bibliografia podmiotowa

- Jan Chryzostom (1539). *De Martiribus quod aut imitandi, aut non laudandi sunt, Sermo*. W: *Tertius tomus operum divi Ioannis Chryzostomi* (s. 608). Basileae: Officina Hervagiana.
- Kochanowski, J. (1960). *Psalterz Dawidów*. Oprac. J. Ziomek. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- La vie de la séraphique mère sainte Térèse de Jésus, fondatrice des carmes déchaussez et des carmélites déchaussez* (1670). Lyon: Imprimerie d'Antoine Iullieron.
- Loyola, I. (1996). *Ćwiczenia duchowne*. Tłum. J. Ożóg SJ. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Teresa od Jezusa (1664). *Żywot świętej matki Teresy i niektóre łaski od Pana Boga jej dane*. W: Teresa od Jezusa, *Księgi duchowne świętej matki Teresy od P[ana] Jezusa, fundatorki zakonnic i zakonników karmelitów bosych, na dwa tomy rozdzielone* (s. 1–188). Kraków: drukarnia Balcera Śmieszkwica.
- Vita effigiata et essercizi affettivi di s[anta] Teresa di Giesù, maestra di celeste dottrina* (1670). Roma: s.n.
- Wilhelm de Sanvico (1914–1916). *Chronica* (302–320). Wyd. G. Wessels. W: *Analecta Ordinis Carmelitarum*. T 3.

Bibliografia przedmiotowa

- Borkowska, M. (1996). *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Follprecht, K. (2014). Zmiany własności nieruchomości w Krakowie związane z kasatami klasztorów przełomu XVIII i XIX w. *Hereditas Monasterium*, 3 (2), 27–41.
- Gil OCD, C. (1999). *Słownik polskich karmelitanek bosych 1612–1914*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.

- Gil OCD, H. (1972). Kult świętej Teresy od Jezusa w polskich ośrodkach karmelitańskich w XVII do XIX. W: O. Filk OCD (red.), *„Otrzymałam ducha mądrości. Księga pamiątkowa z okazji ogłoszenia św. Teresy od Jezusa doktorem Kościoła Powszechnego* (s. 347–378). Kraków: Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych.
- Grześkowiak, R. (2017). Wiersze na rycinie jako dominanta polskojęzycznej twórczości Symeona z Połocka. Część 1: Od bajki o starcu, chłopcu i osle do oslej paraboli ludzkiego ciała. *Pamiętnik Literacki*, 108 (3), 185–216.
- Grześkowiak, R. (2020). Wiersze na rycinie jako dominanta polskojęzycznej twórczości Symeona z Połocka. Część 2: Czworaki, *Pamiętnik Literacki*, 111 (2), 227–258.
- Grześkowiak, R., Niedźwiedź, J. (2012). Nieznane polskie subskrypcje do emblematów Ottona van Veen i Hermana Hugona. Przyczynek do funkcjonowania zachodniej grafiki religijnej w kulturze staropolskiej. *Terminus*, (14), 47–68.
- Grześkowiak, R., Gwioździk, J., Nowicka-Struska, A. (2020). Karmelitańskie adaptacje – brakujące ogniwo staropolskiej recepcji „Pia desideria”. W: R. Grześkowiak, J. Gwioździk, A. Nowicka-Struska, *Karmelitańskie adaptacje „Pia desideria” Hermana Hugona w XVII i XVIII wieku* (s. 5–73). Warszawa: Wydawnictwo Neriton.
- Kołosowski, T. (2003). Święty Jan Chryzostom. Portret kaznodziei-duszpasterza. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, 19, 397–409.
- Mrowcewicz, K. (1992). „Miłości Bożej rozmyślanie”. O „Emblematach” Zbigniewa Morsztyna. W: B. Otwinowska, J. Pelc, B. Fałęcka (red.), *Literatura i kultura polska po „potopie”* (s. 153–164). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mrowcewicz, K. (1994). Dziwny świat, dziwna miłość, dziwna śmierć. *Teksty Drugie*, 5 (3), 22–34.
- Nawrocka-Berg, M. (2005). Osiemnastowieczny „Żywoć serafickiej pannej Teresy świętej” ze zbiorów sióstr karmelitanek bosych. *Barok*, 12 (2), 145–156.
- Nowicka-Struska, A. (2018). Zabawy pobożno-wesołe warszawskich karmelitanek bosych. Bonawentura od św. Stanisława, „Emblematy na obraz dziada” – cykl z siedemnastowiecznego rękopisu karmelitańskiego. *Terminus*, 20 (4), 499–522.
- Nowicka-Struska, A. (2019). Rękopisy karmelitanek bosych w XVII i XVIII wieku. Ekspresja artystyczna i sztuka pisania. W: B. Mazurkowska (red.), *Marginalia w książce dawnej i współczesnej* (s. 245–278). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Pelc, J. (2002). *Słowo i obraz. Na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Wanat OCD, B. (1979). *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.
- Wujek, J. (1599). *Biblia to jest Księgi Starego i Nowego Testamentu*. Kraków: Drukarnia Łazarzowa.

Anonymous “The life of the seraphic virgin saint Teresa”. Commented critical edition. Part one

Summary

This paper presents the critical edition of lyrical biography of saint Teresa of Ávila. The text of the anonymous author is based on the engravings taken from *Rime sopra la vita di santa Teresa* published in Italy in 1670. The commentaries explain meaning of Old-Polish words as well as proverbs, the biblical quotes and references to the writings of saint Teresa: her autobiography and *Spiritaul Testimonies*. Moreover, this article describes the role of engravings in the Carmelites Discalced nuns' religious life.

The aim of the article is to present the critical edition of lyrical biography of saint Teresa of Ávila. The text of the anonymous author is based on the engravings taken from “*Rime sopra la vita di santa Teresa*” published in Italy in 1670. The commentaries explain meaning of Old-Polish words as well as proverbs, the biblical quotes and references to the writings of saint Teresa: her autobiography and “*Spiritual Testimonies*”. The article describes also the role of engravings in the Carmelites Discalced nuns' religious life.

Słowa kluczowe: karmelitanki bose, święta Teresa z Ávili, edycja krytyczna, rycina religijna

Keywords: Carmelites Discalced, saint Teresa of Ávila, critical edition, religious engraving